

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

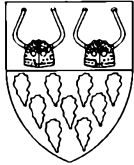
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kend din egn

A scenic landscape featuring a winding asphalt road that curves through a rural area. To the left of the road is a large field of golden-yellow crops, possibly wheat or corn, with tall grasses in the foreground. To the right, there are green fields and a utility pole. In the background, there are rolling green hills, more fields, and a line of trees under a blue sky with scattered white clouds.

Stenløse Kommune

Kend din egn

Stenløse Kommune
Historisk-topografiske oplysninger 1993

Bent Stiesdal

Kend din egn

er udgivet af Stenløse historiske Forening og Stenløse Kommune.

Omslagsfoto, forside: Kirkestien mellem Slagslunde-Ganløse set mod vest.

Omslagsfoto, bagside: "Svineforyngelsen" i Slagslunde Skov.

Sats: 11 punkt Times

Trykt i Bogtrykkergaarden, Slagslunde.

Stenløse historiske Forening 1993.

ISBN 87-982143-2-2

Tekst og tegninger: Bent Stiesdal.

Korttegninger: Steffen Erichsen.

Alle tegninger og kort er tegnet i 1993.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Indledning.	7
Oversigtskort.	10
Slagslunde Skov og Jørlundefredningen	13
Ganløse Eged og Klokkekilde Bakke	19
"De grønne stier" og Mølleåen.	25
Slagslunde.	31
Ganløse.	37
Bundsvej og Almagerbakke.	43
Kirkestien til Stenløse fra Søsum Svinemose.	49
Søsum.	53
Søsum Østersø og Tranemosesøen	59
Knardrup.	63
Stenløse.	67
Veksø	75
Stenløse syd.	81
Litteraturhenvvisninger.	84
Efterskrift.	87

Forord

Stenløse historiske Forening har torsdag den 22. april 25 års jubilæum.

Stenløse Byråd har i den anledning forestået trykning af denne smukke bog, som er udarbejdet af Historisk Forening.

Det er Byrådets håb, at mange borgere vil få glæde af de spændende turforslag og de historisk og geografisk interessante beskrivelser af kommunens dejlige landskab og gode landsbymiljøer.

Jeg håber derfor, at alle vil tage vel imod bogen og anvende den igennem de næste mange år.

Hjertelig tillykke til Stenløse historiske Forening med de første 25 år.

Med venlig hilsen

Lone Lunding
Borgmester

Kilometersten ved Veksø Kirke der viser afstanden fra Københavns Rådhusplads. I baggrunden Frederikssundsvej og den udflyttede Anneksgård.

Indledning

Historisk Forening

"Kend din egn" er, som nævnt i forordet, udgivet i anledning af Stenløse historiske Forenings 25 års jubilæum. Gennem alle årene har Historisk Forening, foruden arbejdet med lokalarkivet, bestræbt sig på at formidle oplysninger og viden om lokalområdet ved foredrag, vandreture og artikler.

De mange nye tilflyttere, der var i kommunen ved Foreningens tilblivelse, samt dem der er kommet til de sidste 25 år, har ofte søgt kendskab om deres nye hjemsted. Historisk Forenings bestyrelse mener, at et sådant kendskab er nødvendigt for at udnytte områdets muligheder og nyde egnen og fortidens kvaliteter. Et godt kendskab til lokalområdet er desuden vigtigt for at kunne deltage aktivt både i kommunal planlægning og debat.

Det er derfor en stor glæde for bestyrelsen, at det hermed er lykkedes at udgive dette jubilæumsskrift.

Yderligere oplysninger om Stenløse historiske Forening findes i Efterskrift

Stenløse Kommune

Stenløse Kommune er fra naturens hånd blevet begunstiget med en usædvanlig og storlået natur.

Størsteparten af kommunen består af et morænelandskab skabt af istidens vældige kræfter. I en periode af istiden var netop dette landskab dækket af is, og under disse ismasser, banede smelte vandet sig vej og skabte de mange dybe dale, erosionsdale, der gennemskærer vort landskab. Et landskab som mange steder synes fladt, men som giver store overraskelser, når man færdes i det.

Den sydligste og vestligste del af kommunen er dog af en helt anden beskaffenhed med Værebroså-dalen og det småbakkede område vest og nord for Stenløse. Landskabet her er ikke som det førstomtalte skabt under de vældige ismasser, men er et israndslandskab blevet til i kanten af isen, mens den dækkede den nordøstlige del.

Historie

Området har været ideelt for oldtidens folk med rige muligheder for jagt og fiskeri. De mange dysser og gravhøje taler deres tydelige sprog om bopladser og om menneskers liv og færden. Og det endda selv om der i dag kun er en brøkdel af de oprindelige oldtidsminder tilbage.

Helt fra middelalderen har det været af stor betydning for Stenløse Kommune at ligge tæt ved landets hovedstad. Gennem tiden har der altid været mulighed for at afsætte landbrugets overskudsproduktion i København. Stenløses beliggenhed har stadig stor betydning, selv om vi i dag leverer mere arbejdskraft end varer til vor store nabo, hovedstaden.

Siden 1950'erne har samfundet ændret karakter og dermed også Stenløse. Landbruget er blevet affolket, og teknik og industri har ændret vor hverdag. Arbejdssted og bolig er blevet adskilt, ofte med en anseelig afstand. Ønsket om at bo i landlege omgivelser, samt bilens muligheder, har betydet en vældig tilflytning til Stenløse Kommune, der i 1950 havde 3.500 indbyggere, men i 1990 12.500.

Alligevel er det lykkedes at bevare de væsentligste af Stenløses landskabelige kvaliteter til gavn for

områdets beboere, såvel som for gæster eksempelvis fra København.

Byfolk og landbrug

Størsteparten af kommunens areal bliver stadig drevet som landbrug, og forhåbentlig vil det fortsætte. Det er kun få mennesker, der i dag er beskæftiget med landbrug, men det er disse folk, der smukt river markerne før såning, og det er dem, der sidder på traktor og mejetærsker, mens vi andre går tur. Det er landmændene, der passer de græssende dyr - ja, det er også dem, der plejer næsten al beplantning i det åbne land.

Vi vil som "byboere" gerne have mulighed for at færdes i naturen - både i skov og i landbrugsområder. Det er dog vigtigt, at vi gør det på en måde, så det ikke fører til konflikter mellem de mennesker, der lever af naturen, og os som kommer der for at opleve og blive rigere af den natur, vi alle har behov for.

I bogen her er et oversigtskort og forskellige lokalkort. På disse er angivet veje og stier, hvor man kan færdes til fods eller på cykel. Mange steder er det imidlertid private fællesveje, ligesom både stier og veje ofte går tæt forbi folks private boliger. Derfor er det vigtigt, at man færdes diskret og ikke er til gene.

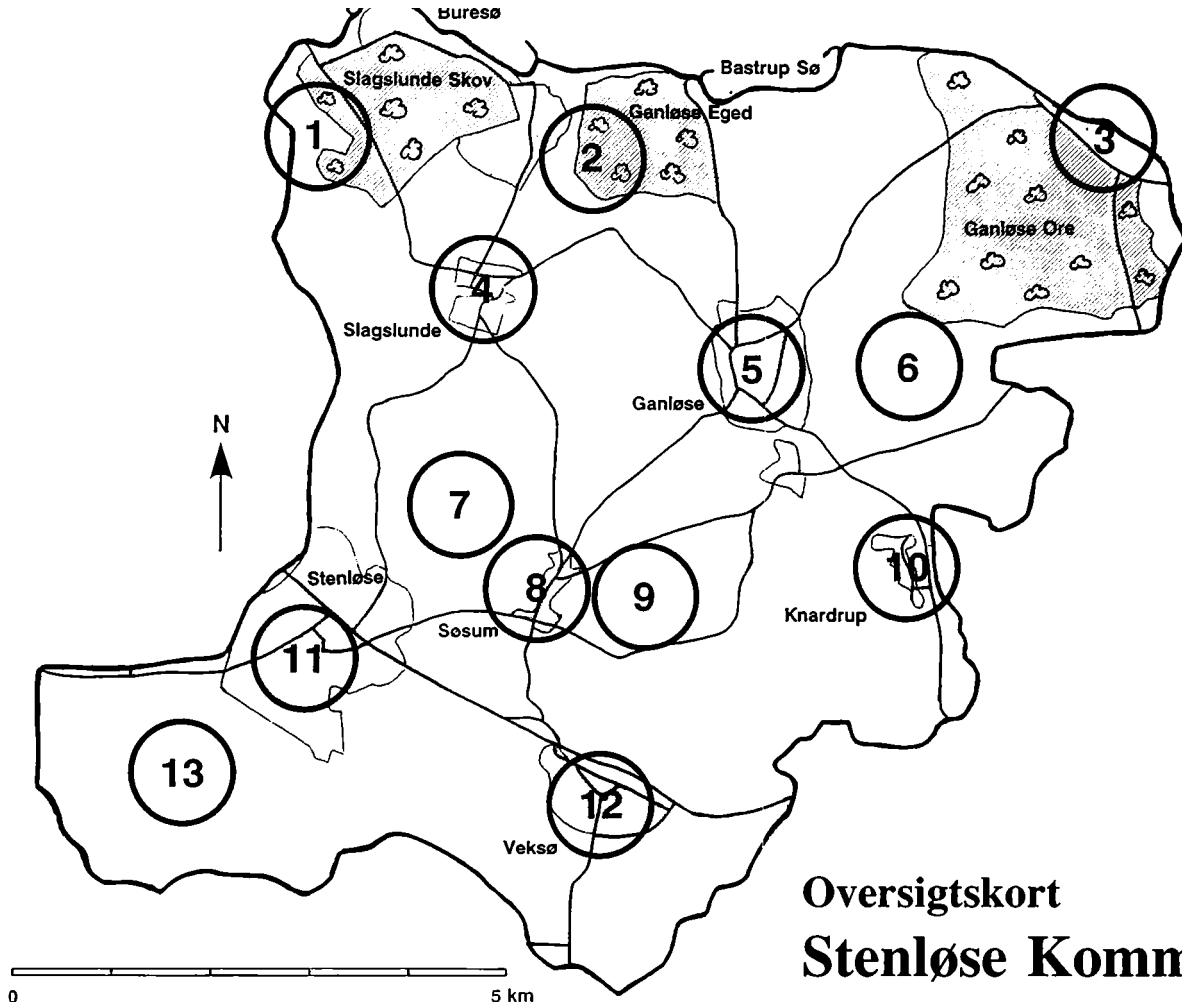
Hunde skal altid være i snor. Marker, enge og moser er altid privat ejendom, og vildt og dyreliv jages bort af blot nogle få strejfende hunde. Det samme gælder for skovene med en enkelt undtagelse, nemlig den lille skov på Klokkekilde Bakke. Her må man gerne færdes med løsgående hund.

Endnu en ting bør iagttages - det gælder indhegning. Man skal passe på, at hegn ikke beskadiges, såvel som led og låger skal efterlades lukkede. En lille fejl ved et hegn giver megen ulejlighed for landmanden og kan føre til store skader og tab.

Det er altid ovenstående problemer, der fører til konflikter mellem erhvervsbrugeren/landmanden og fritidsbrugere/alle os andre.

Følg derfor de her givne forskrifter! Brug turvejledningen med omtanke og nyd naturen og det smukke landskab i Stenløse Kommune.

Oversigtskort Stenløse Kommune

Tallene på oversigtskortet henviser til vejledende tekst og detailkort i det følgende.

Detailkort:

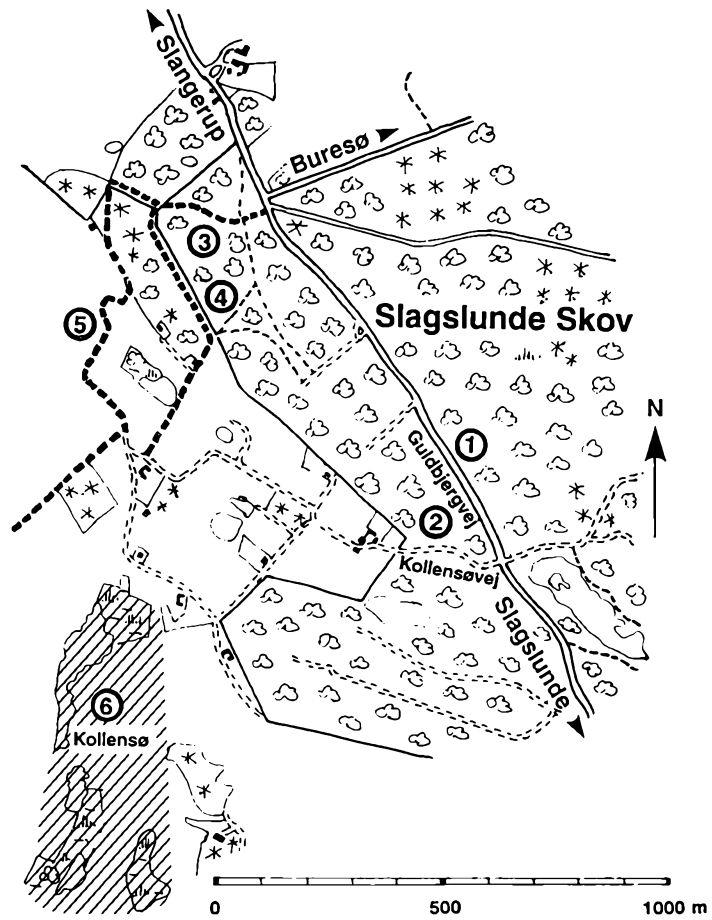
Alle kort er tegnet af Steffen Erichsen, Ganløse, i 1993.

Signaturforklaring til samtlige kort findes på denne side.

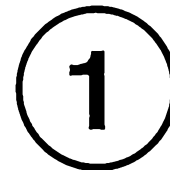
For bykortene gælder, at bebyggelse fra før ca. 1950 er markeret med sort. Derved er det muligt at danne sig et billede af de oprindelige bysamfund.

Ikke alle kort er gengivet i samme størrelsesforhold, læg derfor mærke til de enkelte detailkorts målestok.

Sti:	
Sti:	
Lille vej:	
Bymæssig bebyggelse:	
Udtørret sø:	
Tal der henviser til tekst:	
Bebyggelse før ca. 1950:	
Bebyggelse efter ca. 1950:	

Slagslunde Skov og Jørlundefredningen

Slagslunde Skov

Vore skove rummer ofte spor i skovbunden af svundne tiders aktiviteter. På agerlandet har plov og harve slettet alle ujævnheder i overfladen, men i skovene har det ikke været muligt at foretage den samme jordbehandling, så mange gøremål kan stadig aflæses i skovbunden. Derfor er det spændende at gå på opdagelse i skoven. Her kan findes steder, hvor man har savet bjælker og brædder ud eller gravet efter pottemagerler, eller hvor gamle vejforbindelser har gået. På f.eks. mange skråninger i skovene slynger grøftelignende render sig ned ad bakkerne. Det er de gamle vejspor, hvor mennesker engang har aget med heste og vogne.

Slagslunde Skov har også været stedet, hvor der blev arrangeret fester. Det var muligvis Slagslunde Foredragsforening, der startede disse arrangementer. Omkring 1915 samlede foreningen således ca. 1.000 mennesker til grundlovsmøder ved hægebøgen. Senere var det nok Slagslunde-Ganløse Sygeplejeforenings pinsefester, der fangede folks interesse. Festpladsen lå lige øst for Gulbjergvej på det høje plateau ved skovens

midte. Ved pinsefesterne blev der holdt taler, og der var dansebod, udskænkning, gynger, karrusseller m.m. Det er nok ca. 20 år siden festerne ophørte, men der er vist ikke mange, som boede i området dengang, der ikke har været til pinsefest i Slagslunde Skov.

Jørlundefredningen

Fra Jørlunde Kirke i nord til Kratvej i syd, strækker det fredede areal sig ned over den tørlagte Jørlunde Sø, langs hele Slagslunde Skovs vestkant og videre over den ligeledes tørlagte Kollensø, i alt 476 ha. Området rummer et meget varieret og spændende landskab, hvor der altid er dejligt at komme, enten det er midsommer med fuglesang, eller vinter og skiføre.

1) Pottemagergrave

På bakkekolden nord-vest for Gulbjerg Mose er skovbunden fuld af uregelmæssige nedgravninger. Hvis det ikke var fordi, det er på toppen af bakken, kunne stedet

næsten minde om et forladt tørveskær med lange "bænke" og dynger af affaldsjord. Men navnet "Pottemagergraven" på kortet i Skov- og Naturstyrelsens pjece om "Skovene ved Buresø" giver en enkel forklaring. Her har folk måske i århundreder hentet ler til pottefremstilling. Det er en mager sandblandet ler, der er særlig egnet til primitiv fremstilling og brænding af pottemagerting.

Bog - frø og frøkapsel.

2) Vrange bøge

I det lave område nord for Kollensøvej står i skoven to yngre deformede træer. Det er to "vrang" bøge, der har en ejendommelig misdannet vækst. De vrang bøges særlige måde at udvikle sig på skal være arveligt betinget. Sådanne træer har altid tiltrukket sig folks opmærksomhed. Det trodelignende udtryk træerne får, sætter nok noget i gang i vor fantasi. Tidligere var der i Slagslunde Skov to meget store og kendte vrang bøge - "Hægebøgen" og "Skorstensfejerbøgen" - som dog begge er væltede på grund af ælde, og snart vil de være helt forsvundet.

3) Savgrave

Rundt om i den vestlige del af skoven er der mange fordybninger, ca. 3-4 m lange og ca. 1,5 m brede, ofte med en jordvold langs den ene side. Det er de såkaldte savgrave. Når man i tidligere tider havde fældet et stort træ, og stammen skulle bruges til gavntre, var det nødvendigt at skære stammen op på stedet, for at kunne transportere den væk. Der blev gravet et hul ved siden af det fældede træ, stort nok til at en mand kunne stå oprejst og arbejde i det. Kævlen (stammen) blev rullet hen over graven, og den kunne så saves ud på

langs med en langsav, trukket af en mand i hullet og en mand oven på kævlen.

4) Svineforyngelsen

I den nord-vestligste del af Slagslunde Skov findes endnu en lille rest af den såkaldte "Svineforyngelse", der består af kæmpemæssige og knudrede bøgetræer. Disse træer er i sin tid kommet til spiring, ved at bøndernes oldensvin har rodet efter bog (bøgetræernes frø) i skovbunden og derved også skabt voksebetingelser for nye træer. Men før skovreformernes tid (ca. 1765), blev skovens små træer ofte udsat for både heste og køers afgnavning og nedtrædning, hvilket resulterede i fler- og mangestammede træer, der også ofte fik en knudret vækst. Når så mange træer har fået lov at vokse sig store i 1700'tallets første halvdel, skyldtes det måske kvægpesten, der netop i de år havde formindsket kreaturenes antal stærkt.

De mere end 250-årige træer er udgroede og stærkt i forfald, men de er meget forskellige og pragtfulde at se på.

Skovstyrelsen lader de gamle kæmper stå til de selv falder, og der gives derved gode betingelser for insekter, fugle og andet dyreliv. Men inden et årti eller

De gamle bøgetræer i Slagslunde Skov, kaldet svineforyngelsen.

måske to, vil de gamle træer være væk, og det sidste direkte tegn på bøndernes oldenbrug vil være forsvundet.

5) Sperrestrupstien

Stien, der forbinder Buresøområdet med Sperrestrup-Ølstykke, kan godt være svær at finde i Slagslunde Skov. Kun et advarselsskilt om "Krydsende cyklister" på Gulbjergvej i skovens nordligste udkant fortæller, hvor den findes. Ad stien gennem skoven kommer man fra det nord-vestligste hjørne af skoven ud i "Jørlunde-fredningen".

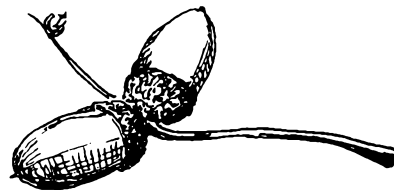
Fra skovdiget ned ad bakken er stien anlagt i to spor - ét for gående og cyklister og ét for ridende. Ridning er næsten alle steder et problem for folk til fods eller på cykel, og løsningen med de to adskilte spor er nok den eneste, der kan tilfredsstille alle parter.

Neden for bakken åbner det dejlige landskab sig for en, og der er mulighed for at følge den lille vej langs skovkanten og over markerne til Kollensøvej eller Sperrestrup.

6) Kollensø

Kollensø blev ligesom Jørlunde Sø afvandet først i

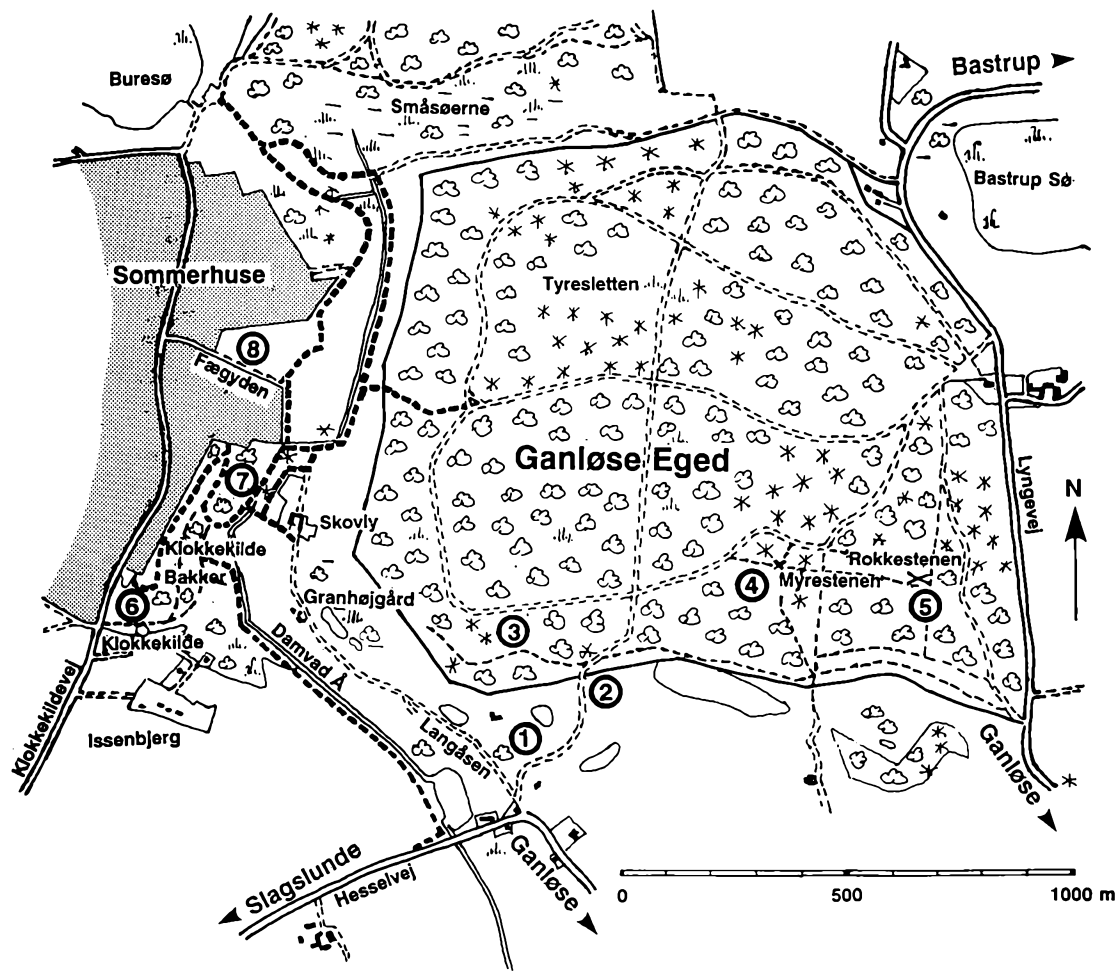
1800'tallet¹. Efter landboreformernes gennemførelse ca. (1780-90), var der stor interesse for udvidelse af dyrkningsarealet, og de mange store søer kom i søgelyset. Inden for få kilometers afstand fra omtalte lokalitet blev følgende søer afvandt: Kedelsø, Langsø, Skenkelsø, Storesø, Lillesø, Kollensø og Jørlunde Sø². I de fleste tilfælde var fordybning af afvandingsåer og grøfter tilstrækkeligt til, at vandet forsvandt. I mange tilfælde blev resultatet dog en skuffelse, idet det indvundne areal var af langt mindre brugsmæssig værdi end antaget.

Agern, egetræets frø.

Jørlundefredningen vest for Slagslunde Skov hvor man på Sperrestrupstien er kommet ud af skoven.

Ganløse Eged og Klokketilke Bakke

Ganløse Eged

Skoven er ideel for vandreture. På de mange stier og småveje, både i selve skoven og i dens omgivelser, er det altid muligt at finde læ for kolde vinde, ligesom de sydvendte bakker giver chance for at nyde selv en lav vintersol.

1) "De højrøde Bakker"

Bakkerne, der ligger lige op til Ganløse Egeds sydvestligste hjørne, er blevet kaldt "De højrøde Bakker", så længe man husker.

Netop på De højrøde Bakker har der gennem de sidste hundrede år udfoldet sig et rigt folkeliv. Mod slutningen af 1800'tallet var der på egnen en slags religiøs vækkelse i grundtvigiansk retning; tilhængerne holdt møder på bakkerne samt brugte stedet som udflugtsmål.

I 1934 blev området lige øst for hulvejen taget i brug som bane for motorcykelløb. På lang afstand hørtes da om søndagen drønet fra bakkerne. Mange fandt vej til det før så stille sted, ved enkelte løb helt op til 8.000 mennesker.

Ved sidste verdenskrig ophørte dog motorløbene, og siden har fredningsplanlægning sat en stopper for den form for aktiviteter i det naturskønne område.

I dag kan der stadig komme liv på bakkerne. Det er de få gange det hele dækkes af sne. Stedet er nemlig ideelt for kælkning og skiløb.

Grunden til det besynderlige navn er der delte meninger om. Nogle mener, det er fordi bakkeknolden, der ligger lige vest for hulvejen, som fører fra Hesselvej op til skoven, i mange år var bevokset med ganske lavt bølgekrat. Bølgekrattet bevarede løvet om vinteren, og dette lyste på lang afstand gyldent i solskin. Andre mener, at det skyldtes lyngen, som mange af bakkerne var dækket med, og som i blomstringstiden lyste rødt. Atter andre, at navnet skyldtes de mange valmuer, som ofte var at se på de dyrkede marker. Men er der i virkeligheden en helt anden forklaring?

Den bakke inde i skoven, der her er afmærket med

3) Hulveje, hedder "Højerødbakke" i Skov- og Natur-

Hulvejen ved Røde Led.

styrelsens lille pjece om: Skovene ved Buresø. Det kunne tyde på, at den har været ryddet, altså uden beplantning, hvilket sikkert har været tilfældet, da trafikanterne agede op og ned ad bakken og lavede de mange hjulspor. Det er derfor muligt, at det er den - gamle skovbetegnelse for rydning, som har givet bakkerne uden for skovdiget det mærkelige navn.

2) Røde Led

Stedet, hvor den lille vej fra Hesselvej (hulvejen) fører gennem skovdiget til Ganløse Eged, hedder "Røde Led". Også for denne lokalitet gælder, at "røde" nok er afledt af rydning, "rød".

3) Hulveje

Hulveje var før i tiden et problem på alle bakker. Hvor heste eller vogne lavede et spor, skyllede smelte- og regnvand de løse og fine partikler bort, og trafikken gnavede nye materialer løs, som igen skyllede væk. Vejen gnavede sig på den måde længere og længere ned i bakken.

Når vejen blev for hul eller dyb, anlagdes et nyt spor oven for det gamle, parallelt med det. Dette brugtes så, til også dét var for dybt og uanvendeligt, og igen et nyt

spor blev taget i brug. På den måde er der nogle steder skabt hele systemer af parallelle hulveje. De fleste steder har dyrkning slettet alle spor af tidlige veje, men i skoven, hvor overfladen ikke er blevet bearbejdet så kraftigt, kan man ofte iagttage sådanne hulveje. Et af de smukkeste eksempler herpå findes i Ganløse Eged lige vest for Røde Led, hvor bakken skråner mod sydvest. Ofte kaldes sådanne spor "Oldtidsveje", selv om de fleste nok er skabt langt senere³.

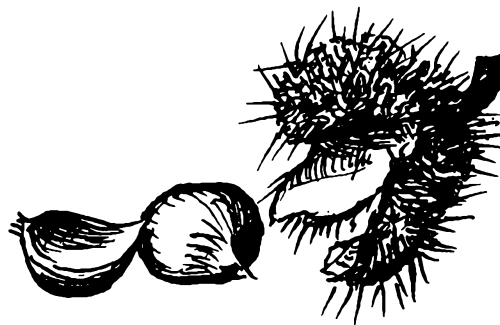
3) Ægte kastanjer

Netop hvor hulvejene skærer gennem bakken, er der i skoven en beplantning af ægte kastanjer. Selv om kastanjerne ikke her bliver så store, som dem der indføres, lader de sig udmærket spise.

4) Myrestenen

Når man ser Myrestenen, der af isen er ført hertil fra de skandinaviske fjelde, aner man lidt af de kræfter, som herskede i istiden. Stenen skal veje ca. 60 tons, og man må allerede i oldtiden have fundet den bemærkelsesværdig. Der er nemlig på stenens højeste parti lavet skålformede fordybninger - en slags helleristninger, som menes at stamme fra bronzealderen⁴.

Navnet kan muligvis have forbindelse med navnet "myr", der betyder mose. I dette tilfælde nok en slags højmosé.

Ægte kastanie - kastanier og frugtkapsel.

5) Rokkestenen

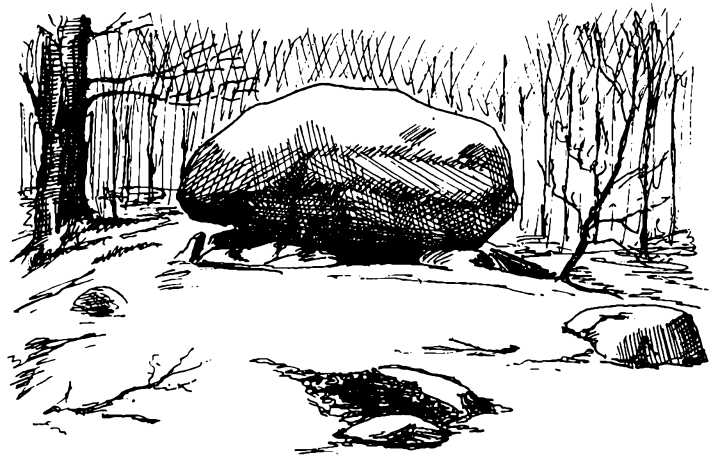
Stenen er i virkeligheden overliggeren til et dyssekammer på toppen af en gravhøj. På begge sider af den imponerende sten ses andre gravkamre, men her er overliggerne fjernet. Da man i slutningen af 1700'tallet rigtig begyndte at lave farbare veje, søgte man store lettilgængelige sten til broer og skærver. På den måde er mange oldtidsminder gået tabt. Om Rokkestenen har været for stor eller for svær at kløve, vides ikke, men i dag kan vi glæde os over, at den ikke blev slået i stykker, men stadig beskytter højens hovedkammer.

Stenen ligger så heldigt, at den trods sin enorme vægt ret let kan vippe en smule på sit fundament - med et ben under vestenden, kan man få den til at rokke.

Da højen i oldtiden blev anlagt, var det hele dækket af jord, også den store overligger. Jorden er i tidens løb skredet ned, og stenene er kommet frem, men tænk på, hvordan oldtidsfolket fik anbragt stenen som låg på gravkammeret.

Klokkekilde Bakke

På toppen af bakken ved Klokkekildevej er en parkeringsplads med gode stiforbindelser i forskellige

Rokkestenen. Med et ben under den tykke ende af stenen er det muligt at rokke den kæpemæssige sten.

retninger: Langs Damvad Å til Hesselvej, forbi Skovly til Langåsen, forbi Skovly til Ganløse Eged eller til Buresø.

Klokkekilde Bakke, der i dag er en lille skov, udgør et spændende sted ikke mindst på grund af den store højdeforskel mellem bakkens top og moserne nedenfor (ca. 40 m.). Tidligere var der fra toppen en pragtfuld udsigt mod syd og øst, en udsigt man godt kunne ønske sig genskabt et enkelt sted.

I skoven på Klokkekilde Bakke er det tilladt at færdes med løsgående hunde. Ellers skal hunde altid føres i snor.

6) Klokkekilden

Endnu risler den lille kilde ved foden af bakkens sydside. Fra helt gammel tid regnedes kilden for hellig, og der er flere sagn om den. Bl.a. hedder det: *På bakken lå en kirke, og da denne blev opført, skulle klokkestøber Essing støbe 3 klokker, hvortil han fik sølv og messing. Han beholdt dog selv sølv og messing og brugte i stedet kobber og bly. Da klokkerne var støbt og hængt op, sang den ene: "Sølv og messing fik hr. Essing, kobber og bly han satte deri." Denne klokke, der hed Susanne henvendte sig lidt efter til sine søstre:*

"Anna og Johanne, vil I med, for nu flyver Susanne." Dernæst fløj den ned ved foden af bakken, hvor der sprang en kilde frem, og i den kan man den dag i dag høre klokken ringe^s.

Issenbjerg (Essingbjerg), der ligger lige ved, skulle have fået sit navn efter klokkestøberen.

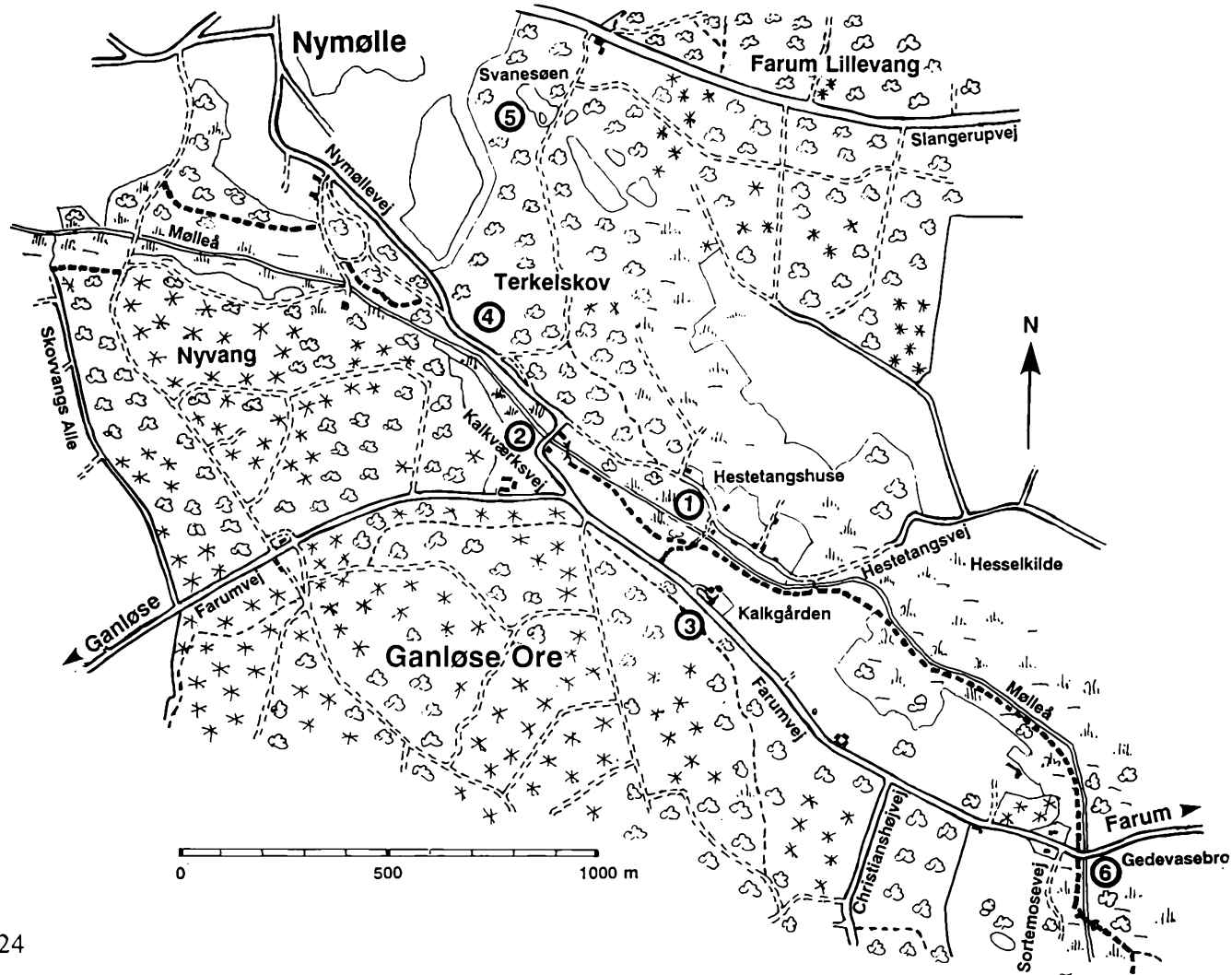
7) Mindesten

På bakkens østskråning, for enden af stien der fører til Skovly står en meget beskeden sten til minde om Ole Andersen og bakkens beplantning, der står: *SKOVEN PLANTET AF O.A. 1884*. Ole Andersen var ejer af Skovly, og bakken var indtil beplantningen dækket af lyng.

8) Fægdyden

Vejen fra Slagslunde til Buresø, der i dag kaldes Klokkekildevej, hed fra gammel tid i folkemunde "Fægdyden". Det var ad denne vej, kreaturerne blev drevet til og fra byens overdrev (arealerne mellem Slagslunde Skov og Ganløse Eged). Vejen var da kantet af stengærder på begge sider.

Navnet er bevaret gennem den lille vej Fægdyden i sommerhusområdet.

"De grønne stier" og Mølleåen

"De grønne stier"

I tiden lige før sidste verdenskrig under Staunings regering opstod ideen om "de grønne stier". Det var tanken, at disse stier skulle åbne mulighed for at cykle gennem grønne områder. Så de den gang cyklende Københavnerne kunne nå omegnens attraktive natur med skove og søer uden at skulle følge de trafikerede veje. Stiernes anlæggelse var tænkt som beskæftigelsesforanstaltninger, men anlægget af stierne hørte op under den tyske besættelse.

Tankerne om trave- og cyklestier gled ind i en torne-rosesøvn, der fortsatte under bilismens opblomstring i halvtredserne og tresserne. Først i det sidste årti er behovet for at kunne færdes til fods eller på cykel igen blevet aktuelt.

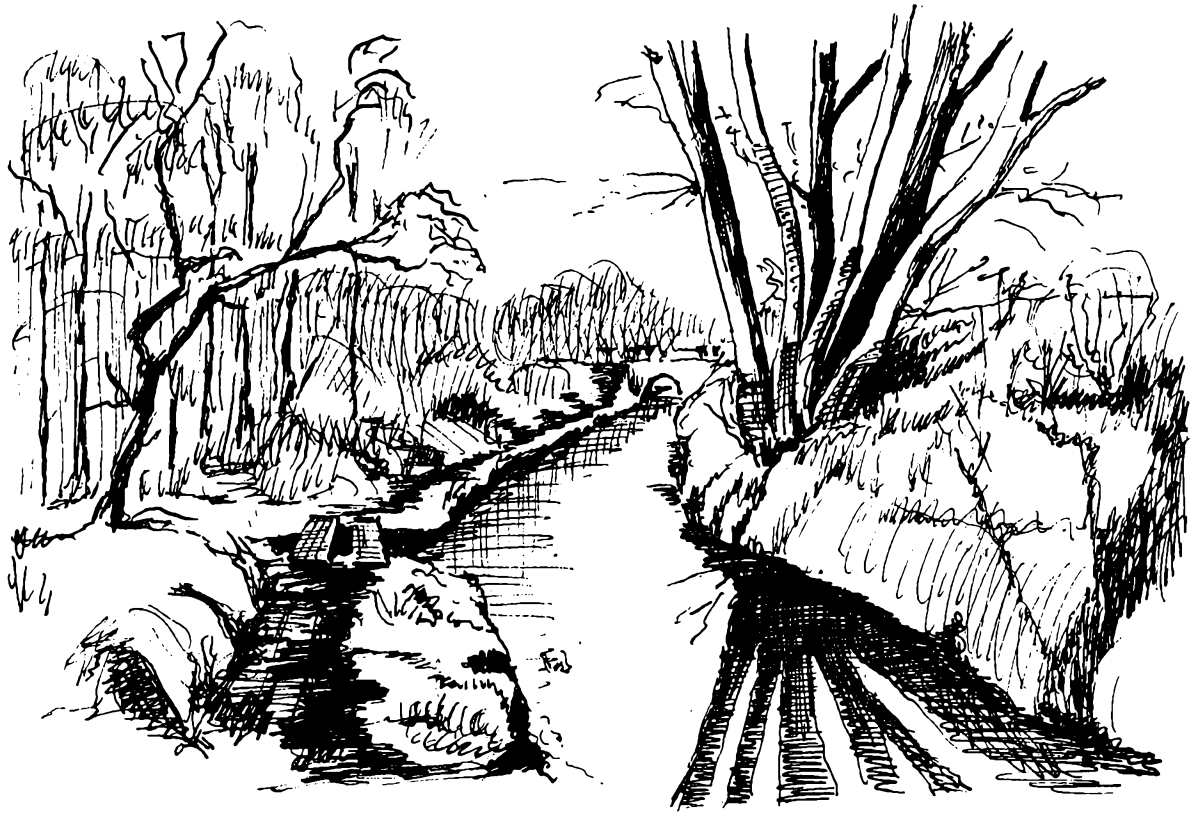
I yderkanten af Stenløse Kommune findes en meget dejlig del af "de grønne stier" fra ca. 1940. Den følger Mølleåen fra Gedevasse Bro til Kalkværksvej, men var oprindeligt planlagt til at fortsætte helt til Bastrup Sø. Det er dog muligt også at gå dette sidste stykke, selv om man må op på kanten af Mølleådalene flere steder (se kortet).

Det sidste stykke fra Orehøjvej til rørskovene ved Bastrup sø kan kun passeres i tørre perioder af året, og selv da er gummistøvler nødvendige.

Mølleåen

I Bastrup Sø har Mølleåen sit udspring. Derfra løber den øst på gennem Farum Sø, Furesøen og Lyngby Sø, til den når Øresund ved Strandmøllen. Denne å var engang en af landets vigtigste vandløb, ikke som vandvej, men som kraftkilde. Allerede i middelalderen drev dens vand 5 vandmøller - næsten alle til formaling af korn. I industrialiseringens start var Mølleåen en af landets vigtigste energikilder, og den leverede kraft til 9 større industrielle virksomheder.

I dag har industrien placeret sig ud fra andre forudsætninger end vandets drivkraft, der ikke kunne konkurrere med olie og elektricitet, og de gamle fabrikker sygnede hen eller brugtes til andet formål, som f.eks. Nationalmuseets brug af klædefabrikken i Brede.

Sti langs Mølleåens vestligste del, set mod Orehøjvej.

Dertil lider Mølleåen nu om stunder også af vandmangel, der på visse årstider næsten tørlægger åens øvre løb. Oppumpning af grundvand til København og omegn bærer skylden. For at åens fauna ikke skal lide ubodelig skade i tørre perioder, har kommunerne langs åen ladet lave en boring nær Bastrup Sø, ved Orehøjvej, så det er muligt at pumpe vand op i åen og derved fastholde en vis vandgennemstrømning.

1 og 2) Hestetangsmøller

Mølleåen har på trods af sin lidenhed på strækningen mellem Bastrup Sø og Farum Sø drevet 2 vandmøller. De lå begge ved Terkelskov, og de kan spores tilbage til omkring år 1400. Det var Øvre Hestetangsmølle, der lå, hvor Kalkværksvej krydser åen, og Nedre Hestetangsmølle der lå ved broen lige nord for den nuværende Kalkgård. Øvre Hestetangsmølle har haft et lille vandhjul på ca. 140 cm i diameter, og den har formalet korn. Den ejedes af kongen og blev drevet ved en fæster eller forpagter, men i 1799 nedlagdes den, efter at forpagteren havde fået tilladelse til at opføre en vindmølle nord for - nemlig Nymølle.

Nedre Hestetangsmølle havde et lidt større vandhjul, ca. 160 cm i diameter. Den klarede sig også lidt

længere, idet den først nedlagdes omkring 1850. I en periode har Nedre Hestetangsmølle, der ligesom Øvre Mølle ejedes af kongen, fungeret som hammermølle. I en kort tid blev der altså smedet i møllehuset, og vandhjulet drev en stor hammer, så smedene ikke selv behøvede at svinge forhammeren. Men ellers arbejdede også denne mølle som traditionel kornmølle.

Men hvad betyder egentlig Hestetang? Den første del af ordet er måske en forkortelse af "Hessel", som også optræder i "Hesselkilde" (øst for Hestetangshuse). "Hessel" og "Hassel" skal være det samme (hasselbusken).

Ordet anden del: "tang" skal betyde "tange", idet Terkelskov og Hestetangshuse udgør en tange mellem 2 vandløb og moser. Altså: Hestetang = Hasseltange.

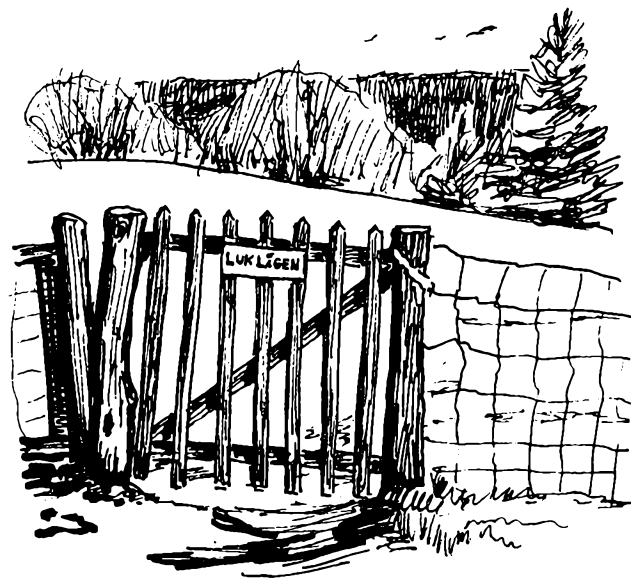
3) Kalkgården

Mange kender Kalkgården, det lille traktørsted på Farumvej 137, hvor der serveres hjemmebagt galopkringle eller lagkage m.m. Det er et af de få steder, hvor det er muligt at medbringe madkurv, og et besøg på Kalkgården er altid en ekstra god oplevelse på en udflugt. Dertil er græsmarkerne bag gården, hvortil der er fri adgang gennem nogle låger, nok det bedste sted

at opleve Mølleådal. Man kan også via græsmarkerne komme til "de grønne stier" langs åen eller stedet, hvor Nedre Hestetangsmølle m.v. lå.

Kalkgården har sit navn fra en aktivitet, der i flere århundreder har præget stedet. Man har nemlig brudt kalk i området ved Mølleåen - mest nord for åen ved Hestetangsvej i Terkelskov. Kalken blev brændt, det vil sige stærkt opvarmet, hvorved den ændrede struktur. Derefter blev den slemmet, som betød, at den blev ud-blødt i vand og fremmedlegemer som f.eks. småsten kunne fjernes. Når det var sket, kunne kalken bl.a. bruges til bygningskalk (mørtel). I Terkelskogs skrån timer ned mod Hestetangsvej har været de ovne, hvor kalken blev brændt, og arealet bærer tydeligt præg af at være gennemrodet.

Der har muligvis været en vis kalkudvinding helt fra middelalderen, men fra 1759 og 110 år frem foregik en systematisk udvinding, hvor der i perioder må have været op mod 100 mand i arbejde. Langt den største del af kalken blev afsat i København; bl.a. blev den brugt til det tidligere Christiansborg. Kalken fra Terkelskov kunne imidlertid ikke konkurrere med kalken fra Fakse. Her gravedes den direkte fra kalkundergrunden, i modsætning til Terkelskovkalken, der er skruet op af

Låge ved Kalkgården med fri adgang til bakkerne ved Mølleåen.

istidens ismasser og opblandet med de øvrige moræne-aflejringer. Det betød, at meget skulle gennemgraves med håndkraft og kasseres for at finde kalken⁶.

4) Nationalmuseets sikringsbunker

Ved vejen fra Øvre Hestetangsmølle til Nymølle findes i skrænten ved Terkelskov nedgangen til Nationalmuseets sikringsrum. Det blev lavet i 1940'erne for at sikre nationale kulturhistoriske skatte. Sikringsbunkeren bruges stadig, og den er fuldt moderne udstyret med klimaanlæg og andre sikringer.

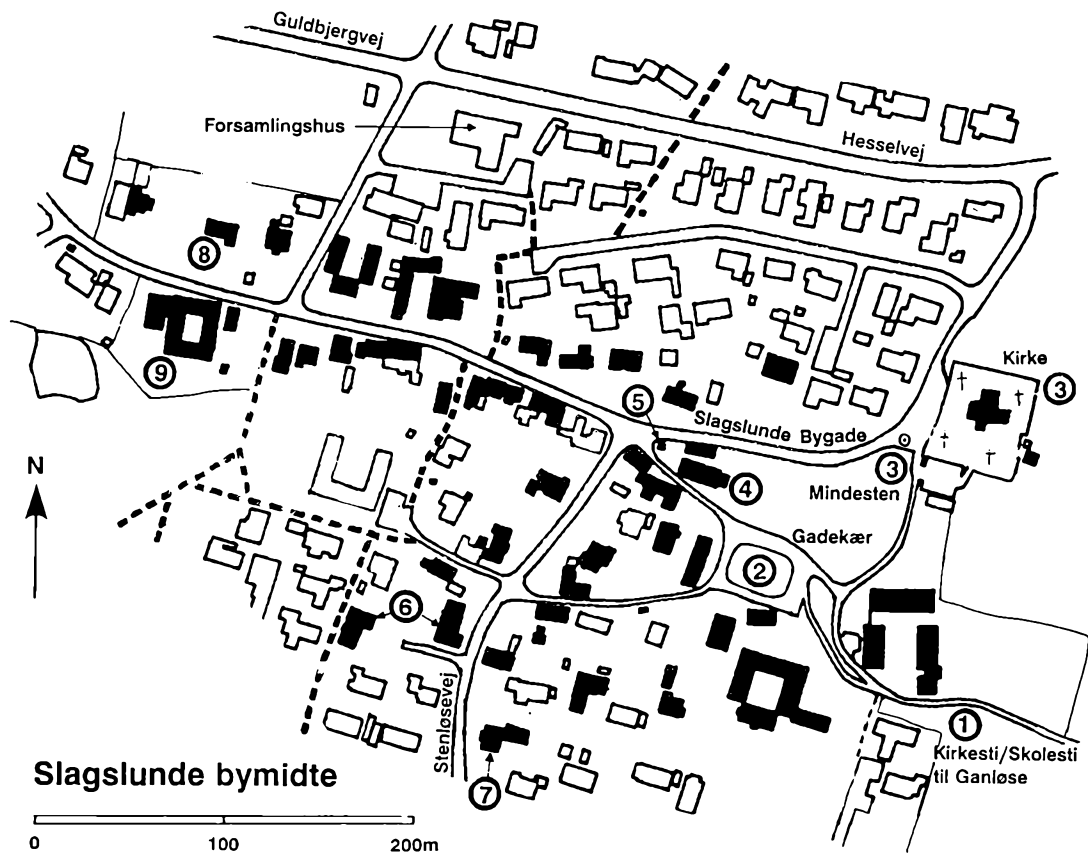
5) Forsøgsskov

I Terkelskavs nordligste hjørne op mod den tidligere skovriderbolig er der en spændende forsøgsbeplantning i skoven omkring den lille Svanesø. Der står mange mærkelige og i skoven helt fremmedartede træer. Det er træer, Skovstyrelsen har hentet hjem fra forskellige

egne af verden, for at se om disse træer var egnede til forstmæssig dyrkning i det danske klima. Ser man godt efter, vil man, rundt om mange af træerne, kunne finde en kæde med et skilt, der oplyser, hvor træet kommer fra, og hvad det hedder. Området ved Svanesøen er i det hele taget et meget idyllisk sted.

6) Gedevasse Bro

Trafikken har nok tilbage i tiden passeret Mølleåen mere østligt, tæt på Farum Sø. På et tidspunkt har man imidlertid lavet en "vase", hvor vejen i dag krydser åen. En "vase" er en kunstig frembragt fast bund gennem en sump. Man lagde en blanding af grene og ris, jord og småsten ud i sumpen. Derved fremkom en nogenlunde fast rampe gennem vandløbet, der på den måde kunne krydses som et vadested. Senere igen har en bro med en fast dæmning afløst vasen, mens den gamle betegnelse stadig er bevaret i navnet.

Slagslunde

Slagslunde gamle bydel

Navnet har samme endelse som Jørlunde, det betyder lille skov. Og for både Slagslunde og Jørlunde skal forstavelsen være afledt af personnavne, og de har begge tryk på forstavelsen⁷.

Når man nærmer sig Slagslunde, er det kun fra øst, Ganløse-Søsum, man kan se den smukt placerede lille kirke. Ellers ligner byen en moderne parcelhusbebyggelse. Dog rummer Slagslundes gamle bydel stadig duften af rigtig landsby med købmand, gårde, små huse, gadekær osv. Fra vest mod øst, gennem byens laveste del, løb tidligere en grøft, der forsynede gadekæret med vand. Derefter løb vandet til Kloddemosen og Spangebæk, som spildevandet fra rensningsanlægget ved "Kirkestien" Slagslunde-Ganløse gør det i dag⁸.

1) Kirkestien

Den dejlige og meget benyttede sti Slagslunde-Ganløse er egentlig ikke nogen kirkesti i ordets almindelige betydning. Der er sognekirker i begge byer, og ingen sognebørn skulle gå fra den ene by til den anden for at søge kirke, som ellers normalt er baggrunden for kirkestier.

Men Slagslundepræsten skulle betjene begge kirker. Det var derfor præsten, der i perioder benyttede forbindelsen. For én af præsternes vedkommende foregik turen, i følge overleveringer, under småløben og jamren - det var når han ilede til gudstjeneste i Ganløse og som vanlig var lidt forsinket.

2) Gadekær og forte

Gadekæret har til alle tider været en meget yndet legeplads. Om vinteren på isen med kælk, skøjter eller karrusel (en lodret stolpe sat fast i isen eller bunden. Omkring stolpen kunne man svinge en slæde eller kælk). Om sommeren for at finde kryb med net og syltetøjsglas samt afprøve de hjemmefremstillede sejlskibe.

Desværre er alle gadekær i dag omgivet af en nyerestensætninger, der både gør søerne farlige og vanskelig gør nærkontakt med vandet.

Ved det idyliske lille gadekær i Slagslunde kan

endnu fornemmes den lille åbning, "forten", der tidligere var i midten af alle landsbyer. Forten var betegnelsen for byens fælles gang- og opholdsareal. For godt 200 år siden (før udskiftningen) samledes på fortens byens dyr, morgen og aften - før og efter de var på græs i vang eller på overdrev. Dyrene kunne så samtidig stille deres tørst ved gadekæret. Også mange andre af byens fællesaktiviteter foregik på fortens. I dag lever udtrykket videre i vores fortov.

De åbne pladser i vore landsbyer bliver desværre som regel opfattet som potentielle byggegrunde, uden at man forstår disse arealers uerstattelige værdi for aktiviteter og trivsel; og er de først bebygget, bliver de aldrig grønne områder igen.

På fortens i Slagslunde står en pragtfuld gammel ahorn, og pladsen bruges stadig som fællesareal en gang om året, når "Slagslunde Musik- og Jazzfestival" afholdes.

3) Genforeningssten

Ved pladsen på Slagslunde Bygade - foran kirkegården står en lille mindesten fra Sønderjyllands genforening med Danmark 1920. Stenen stod tidligere på hjørnet Stenløsevej-Tværstræde.

3) Slagslunde Kirke

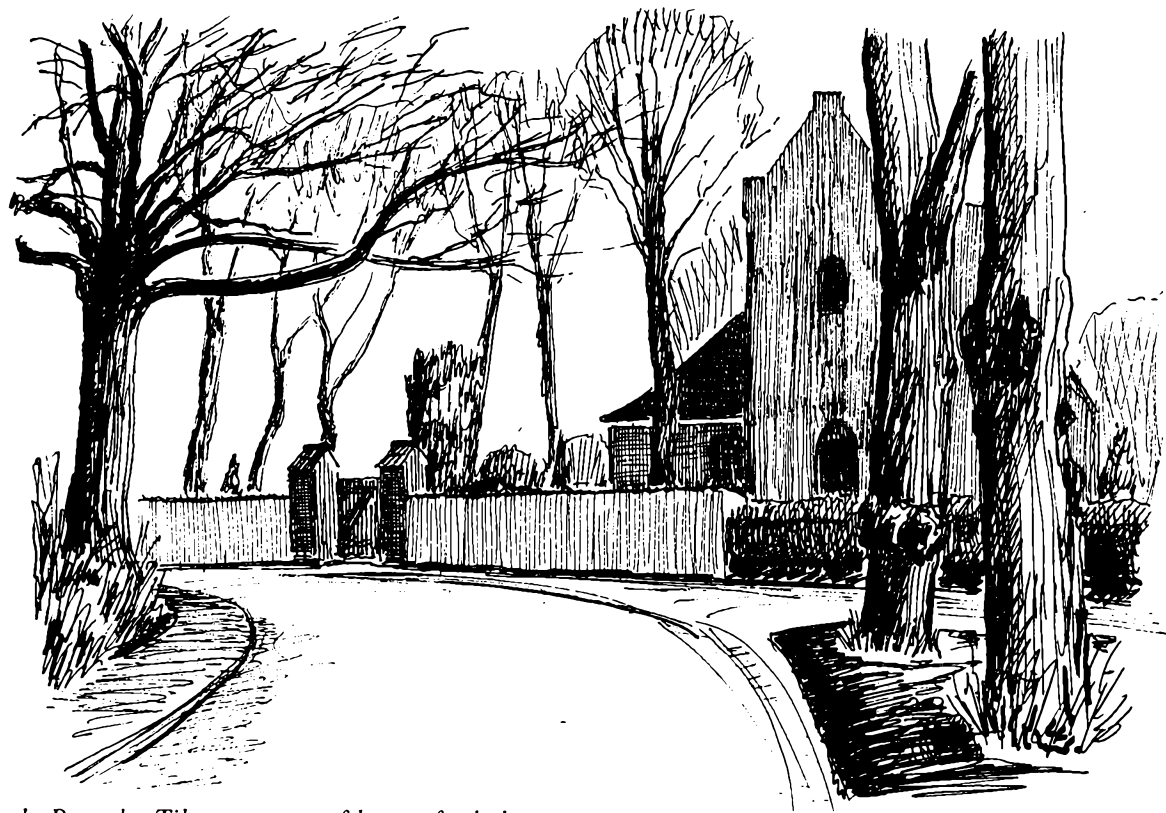
Om kirken, dens historie, inventar m.m. må her henvises til bogværket "Danmarks Kirker". Det skal dog anbefales at gå ind på kirkegården og nyde udsigten over landskabet mod øst og nord-øst - mod Ganløse og skoven, Ganløse Eged.

Vest for kirken lå tidligere Højstedgård. Avlsbygningerne brændte nytårsaften mellem 1966 og 67, da en raket faldt ned på stråtaget. Gården blev derefter flyttet uden for byen ved Hesselvej. Det gamle stuehus er imidlertid stadig bevaret på Højstedgårdsvej 11.

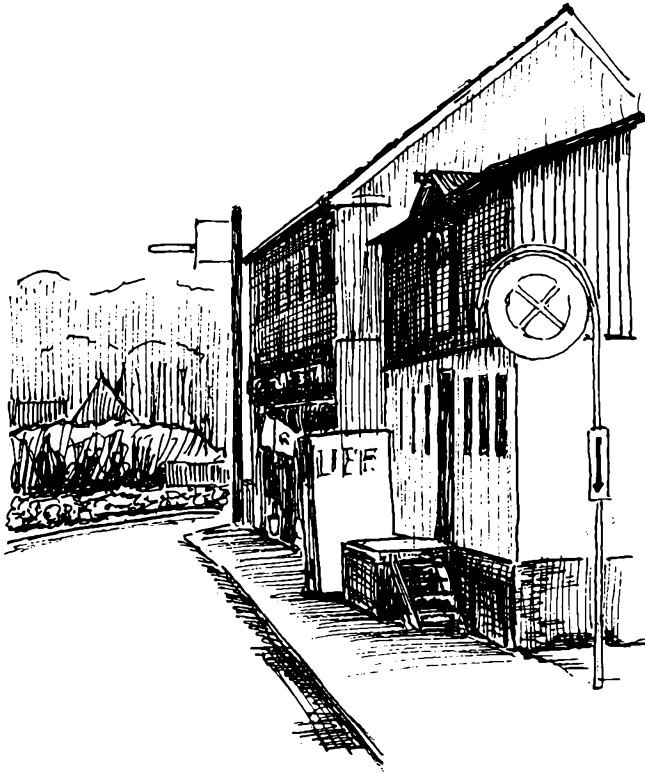
I middelalderen lå en hovedgård, kaldet Slagslunde-gård eller Hovgård, hvor senere Højstedgård kom til at ligge. Den nævnes første gang 1377, men der vides ikke meget hverken om gården eller dens besiddere; dog omkring 1700 var den stadig væsentlig større end de øvrige gårde i byen⁹.

4) Rytterskolen

I den lille smøge "Ved Gadekæret" ligger byens gamle skole, der ligesom de gamle skoler i Ganløse, Søsøm og Stenløse alle var Rytterskoler. Skolebygningen i Slagslunde er i forrige århundrede blevet ombygget og bl.a. skalmuret og ikke kalket på sydsiden.

Slagslunde Bygade. Til venstre et af byens fredede egetræer.

Slagslunde Købmandshandel. Lagerbygningen i forgrunden rummede tidligere bl.a. mølleri, og ved rampen holdt kundernes hestevogne.

Ved indgangsdøren sidder den gamle mindeplade, som den gjorde på alle rytterskoler¹⁰. I 1955 nedlagdes skolen, og børnene måtte derefter drage til Ganløse centralskole. Skolebygningen blev derefter solgt til privat bolig. Byens nuværende skole blev indviet i 1976.

5) Sprøjtehuset

På hjørnet Slagslunde Bygade og Ved Gadekæret ligger byens "sprøjtehus" med det lokale brandmateriel, en håndbetjent sprøjte, der skulle læsses på en hestevogn og køres til brandstedet. Sprøjten, der betjentes af 4 mand, har sikkert afløst en ældre model. Den er fra omkring 1890, og meget tyder på, at sprøjtehuset er opført eller ombygget på samme tid.

Brugen af det lokale brandværn og materiel ophørte omkring 1965.

6) Det gamle forsamlingshus

Det gule hus, Stenløsevej 10, blev bygget 1904 af "Slagslunde Forsamlingshusforening". En ung bondesøn fra byen, Christen Nilausen, havde været på højskole og var blevet vakt. Da han kom hjem, skulle der ske noget i byen. Han var medstarter af Slagslunde Foredragsforening og Forsamlingshusforeningen.

I 1910 blev forsamlingshuset udvidet med bl.a. bolig for bestyreren.

Forsamlingshuset blev brugt til gymnastik, foredrag, dilettant m.m. frem til det nye forsamlingshus på Klokkelildevej stod færdigt i 1964. I dag er hele det gamle forsamlingshus indrettet til boliger.

6) Smedien

Huset i smøgen vest for forsamlingshuset, Stenløsevej 12, er landsbyens gamle smedie. Den blev ombygget og udvidet omkring 1915-20. Smedierne var tidligere med til at give landsbyerne en særlig atmosfære, og herfra hørtes klangen fra ambolten ud over de små lokalsamfund.

7) Mølle

Ved huset, Stenløsevej 9, blev der i 1906 bygget en hollandsk mølle, som den man stadig kan se i Ganløse. Møllen formalede korn til foderbrug for Slagslunde og omegns gårde. I 1924 blev der installeret en petroleumsmotor som ekstra drivkraft for mølleriet. Men allerede 1934 blev møllen revet ned, og derved forsvandt et smukt vartegn på den lille bakkeknold i byens sydkant.

8) Slagslunde Bygade 24

Huset blev bygget som forskole til Slagslunde Rytter-skole i 1939. Forskolen forblev i huset indtil 1976, da Slagslundes nuværende skole blev taget i brug. Bygningen blev derefter brugt til børnehave og biblioteks-filial.

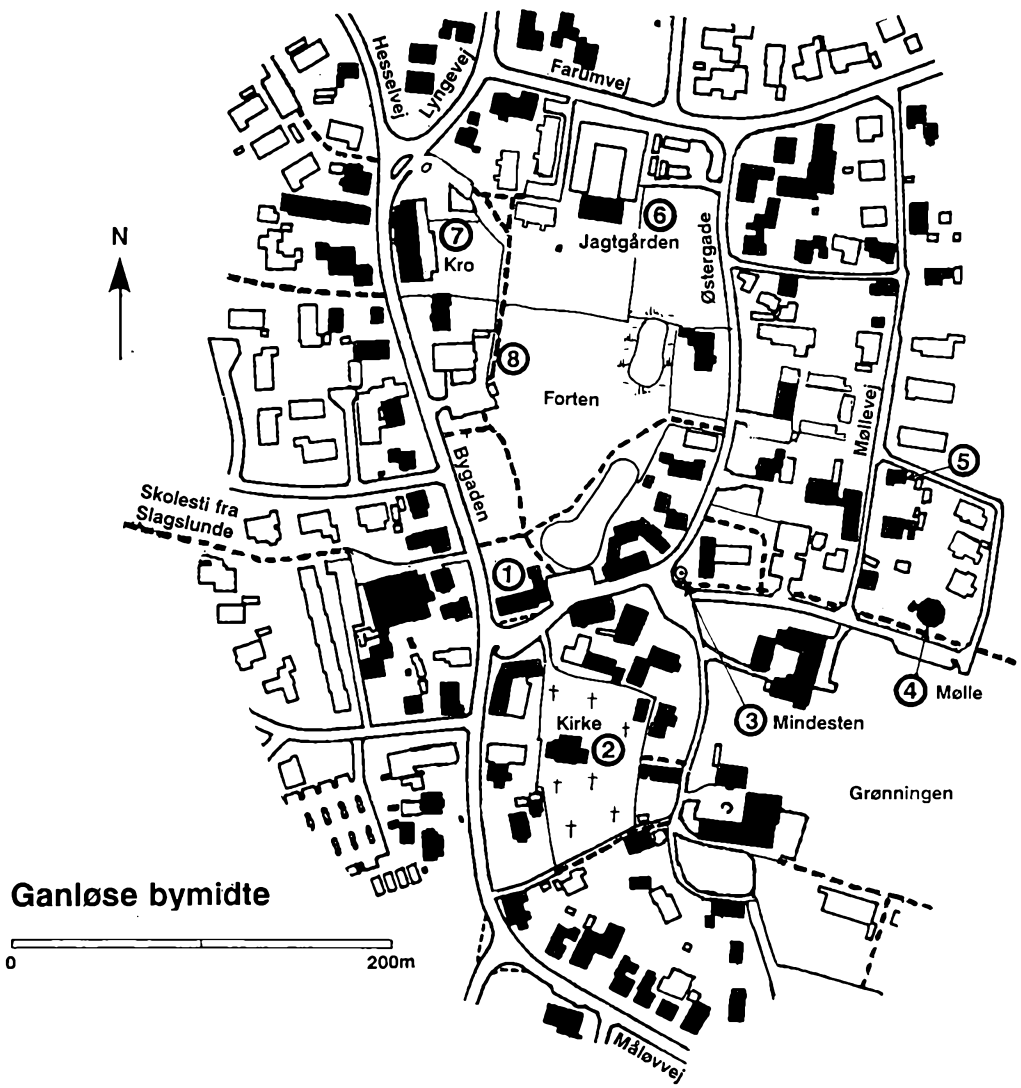
På hjørnet ved indkørselen til nr. 24 ligger et lille hus, der har rummet Slagslunde andelsfryseboks fra ca. 1960.

9) Slagslunde Bygade 37

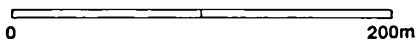
Til Kildegården knytter sig et gammelt sagn om kong Valdemar Atterdag.

I følge sagnet må man aldrig tøjre lænkehunden i porten, for om natten kommer kong Valdemar med et hundekoppel efter sig. Han rider vildt mod sit elskede Gurre Slot.

Han skal have sagt: "Lad blot Gud beholde sit himmerrige, hvis jeg må beholde mit Gurre". På grund af denne gudsbespottelse får han aldrig fred, men ved midnatstide, kan man møde ham evigt ridende mod Gurre. Når dette spøgelsestog farer gennem Kildegården, der skal være bygget på kongens vej - ja, så dør lænkehunden¹¹.

Ganløse bymidte

Ganløse

Ganløse gamle bydel

Der er flere teorier om navnets betydning, men mest sandsynlig er nok, at forstavelsen "gane" = kløft, gab eller svælg hentyder til den voldsomme slugt syd for byen. "Løse"-endelsen skal dække en landbrugsmæssig betegnelse f.eks. et indhegnet eller opdyrket areal.

Ganløse by blev tidligere brugt som skoleeksempel på en landsby, hvor de middelalderlige eller endnu ældre forhold stadig rådede, hvad angik bygningernes placering. I byens midte ligger forten med gadekær omgivet af småhuse og yderst i en krans gårdene.

Heldigvis er forten bevaret, og den gamle opbygning af byen kan stadig spores. I forbindelse med forten og gadekæret er også bevaret betegnelsen - "Bleg-haven" - for den del af bymidten, der ligger nærmest op mod kroen. I Bleghaven bredte konerne deres nyvævede hørlærred ud til blegning, idet lærredet jævnlige blev gjort vådt i kæret og påny bredt ud i solen og lyset. Derved blev det ellers grå lærred rigtig hvidt.

Gadekæret består af to afdelinger. Den lille op mod Farumvej har heldigvis endnu ikke har fået stensatte kanter, hvorimod den store ned mod parkeringspladsen

er stensat hele vejen rundt. Stensætningen er et nyere fænomen, og det gør kæret farligere for småbørn samt hindrer den naturlige kantvegetation af siv og dunhammer.

Forten, det store fælles friareal er af meget stor betydning for Ganløse. Mange mennesker færdes og opholder sig der, og det er dejligt, at der om sommeren stadig kan ses græssende dyr på bymidten. Det åbne areal er på en mærkelig måde det, der oplevelsesmæssigt samler byen.

1) Rytterskolen

Byens gamle skole var en rytterskole og hørte til i centrum af det oprindelig lille samfund. Fr.IV oprettede skolerne i sine rytterdistrikter for at bedre befolkningens mulighed for skolegang, men nok også for at dulme utilfredsheden i befolkningen med ydelserne til det kongelige rytteri. Bygningen, der nu ejes af Ganløse menighedsråd, er i 1992 blevet sat i stand, så den

nu rummer helt moderne mødelokaler. Oprindeligt var bygningen væsentlig kortere, men indeholdt foruden skolestue også bolig for skolelæreren samt en lille stald.

I 1922 indviedes Ganløse nye skole, som er den bygning, der i dag er skoleklinikker m.m. ved Ganløse Skole. Rytterskolen blev derefter forskole for de yngste klasser, til Ganløse skoles udvidelse stod færdig i 1943. Derefter blev rytterskolen kommunekontor for Slagslunde-Ganløse Kommune. Efter kommunesammenlægningen i 1970 var huset en periode storkommunens skattekontor. Siden 1972 har huset været brugt som kommunale mødelokaler, til menighedsrådet i 1992 overtog bygningen.

På den smukt istandsatte facade sidder stadig den gamle rytterskoletavle med følgende tekst:

"Denne Skole og i Lighed med 240 Skoler grundlagde jeg i de Distrikter, som er oprettet af mig til for i Fremtiden at underholde 12 Rytterdragoner.

*M*DCC*XXI* [1721]*

*Halvtredsindstyve Aar, GUD! har DU mig opholdet,
At Sygdom, Krig og Pest mig intet Ondt har voldet.
Thi yder jeg min Tak og breder ud DIT Navn,
Og bygger Skoler op, de Fattige til Gavn.*

*GUD! Lad i dette Værk DIN Naades Fylde kiende!
Lad denne min Fundats bestaae til Verdens Ende!
Lad altid paa min Stoel en findes af min Ætt,
Som mener DIG MIN GUD! og disse Skoler Rætt" ¹².*

2) Kirken og kirkegård

Hvad angår oplysninger om Ganløse Kirke, må her henvises til bogværket "Danmarks Kirker".

Kirkegården og dens omgivelser er foruden kirken værd at se nærmere på. Kirkegården kan føles lidt som en oase, tæt omgivet af huse, købmandsforretninger m.m. På kirkegården er der dog fred - kun fjerne lyde fra byens liv når én. Ganløse kirke er endnu ikke blevet udsat for den hang til frilæggelse, som ellers mange landsbykirker udsættes for.

På kirkegården er mange spændende gamle gravsteder, der rummer stor kulturhistorisk fortællerværdi. Desuden har man i en årrække stillet et udvalg af bevaringsværdige gravsten op langs kirkegårdsmuren. Disse ting tilsammen gør kirkegården interessant og et studie værd.

Man bør også gå gennem den østre kirkegårdsplæne og smøgen til Strædet. Smøgen rummer mange detaljer og man føler sig hensat til en helt anden tid. I det hele

danner kirken og dens omgivelser en smuk og fin helhed.

3) Mindestenen

På hjørnet mellem Østergade og Toftekildevej står en smuk mindesten for grundlovens giver Fr.VII (Grundloven af d. 5 juni 1849). Stenen blev rejst i 1878 på hjørnet mellem Hesselvej og Lyngevej. Den stod i et lille anlæg omgivet af et jerngitter, men ved vejenes udvidelse måtte stenen vige pladsen for asfalten og blev så flyttet til dens nuværende plads, hvor tidligere byens sprøjtehus lå. Det var "Communens Beboere", der rejste obelisk, og det var stenhugger Peter Hansen, som huggede den af en meget stor sten fundet i skovgården ved Ganløse Eged nær Røde Led. Peter Hansen udførte også en del af stenhuggerarbejdet i forbindelse med Frederikssundsbanens etablering.

4) Møllen

Ganløse Mølle hørte tidligere sammen med bageriet. Møllen brændte 1907, men blev genopført på samme sted, dog noget større end den første mølle. I det lille hus ved møllen var installeret en dampmaskine til at supplere vindkraften i stille perioder. Møllen havde en

renæssance under krigen i 1940'erne, men forfaldt hurtig derefter.

I en periode var møllen bolig for et kollektiv for derefter igen at stå tom. Et yderligere forfald hærgede møllen, og den var nær en nedrivning, da en gruppe borgere gik sammen og stiftede Ganløse Møllelaug.

Indgangen fra Strædet til Ganløse kirkegård.

Man erhvervede stedet, som nu ejes af 50 andelshavere. Siden Møllelauget overtog møllen som en slags kulturelt klubhus, er der ofret mange penge samt mange, mange timers arbejde på at istandsætte og vedligeholde møllen, der i dag står som et smukt vartegn for byen.

5) Møllevej 6

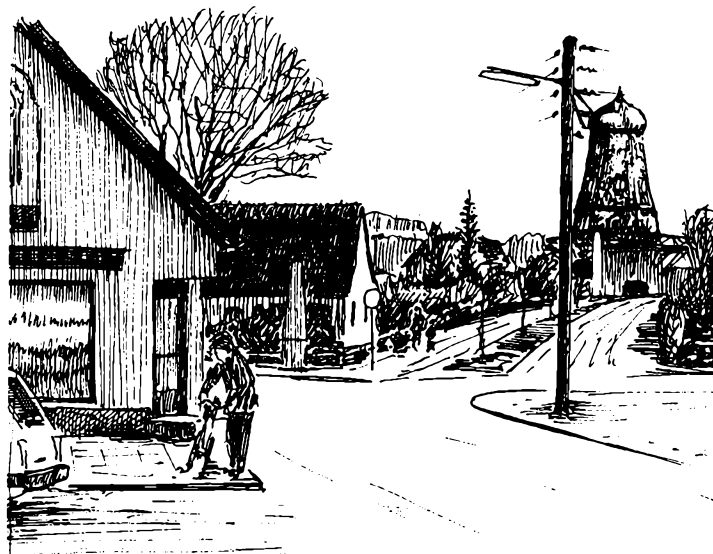
På samme måde som dybfrysning af madvarer startede i andelsfrysehuse, blev der også nogle steder omkring 1950-60 lavet andelsvaskehuse. Ideen med at lave ting på andelsbasis er typisk dansk - det som den enkelte ikke kan klare, kan løses i fællesskab. I dag, hvor vore andelsforetagender ellers er på retur, kommer der mennesker fra den store verden for at studere og lære af den gamle danske andelskultur.

Imidlertid havde andelsvaskehusene en ret kort levetid, hurtigt udvikledes teknikken, og folk fik deres egen lille vaskemaskine. Det fine, lille hus på Møllevej 6 blev i sin tid bygget som et andelsvaskeri.

6) Jagtgården

Stuehuset til Jagtgården er fra slutningen af forrige århundrede, og det indtager en pompøs og væsentlig plads som den nordlige afslutning på forten. Da der

blev givet tilladelse til, at landbrugsbygningerne blev anvendt som beboelse, havde man nok forestillet sig boligene indrettet i de gamle udbygninger. Men udbygningerne blev nedrevet, og på de gamle bygningers grund blev der opført moderne lejligheder.

"Torvet" i Ganløse med mindsten, bibliotek og mølle.

Fra gammel tid indtog gården en særstilling. Den var som flere andre ejet af kongen, Fr.II, men den blev valgt som kongens jagtresidens. Dermed fulgte flere rettigheder for gårdens fæster, bl.a. kunne han købe billigt tysk øl, der var særlig godt øl beregnet til udkænkning for kongen og hans følge; dog lidt godt øl faldt der nok også af til fæsteren. Jagtgården rummede formodentlig også særlige faciliteter for den kongelige stab. Fra 1577 til omkring 1600 husede gården af og til det kongelige jagtselskab - først Fr.II, senere arveprinsen, Chr.IV.

I 1688 vides Jagtgården at være ejet af en skov- og sognefoged. Derefter synes gården at indgå på linie med byens andre gårde¹³.

7) Ganløse Kro

Kroen nævnes første gang i Fr.V's matrikel fra 1688¹⁴. En kro var på det tidspunkt ikke et sted for lokalbefolkningen, men de vejfarende skulle her kunne få husly. Dette gjaldt både for heste og mennesker, og man forsøgte at placere de privilegerede kroer med en passende indbyrdes afstand. En privilegeret kro skulle også have plads for vejfarende, der ikke kunne betale - pladsen blev ofte kaldt "stodderkassen" og var blot et

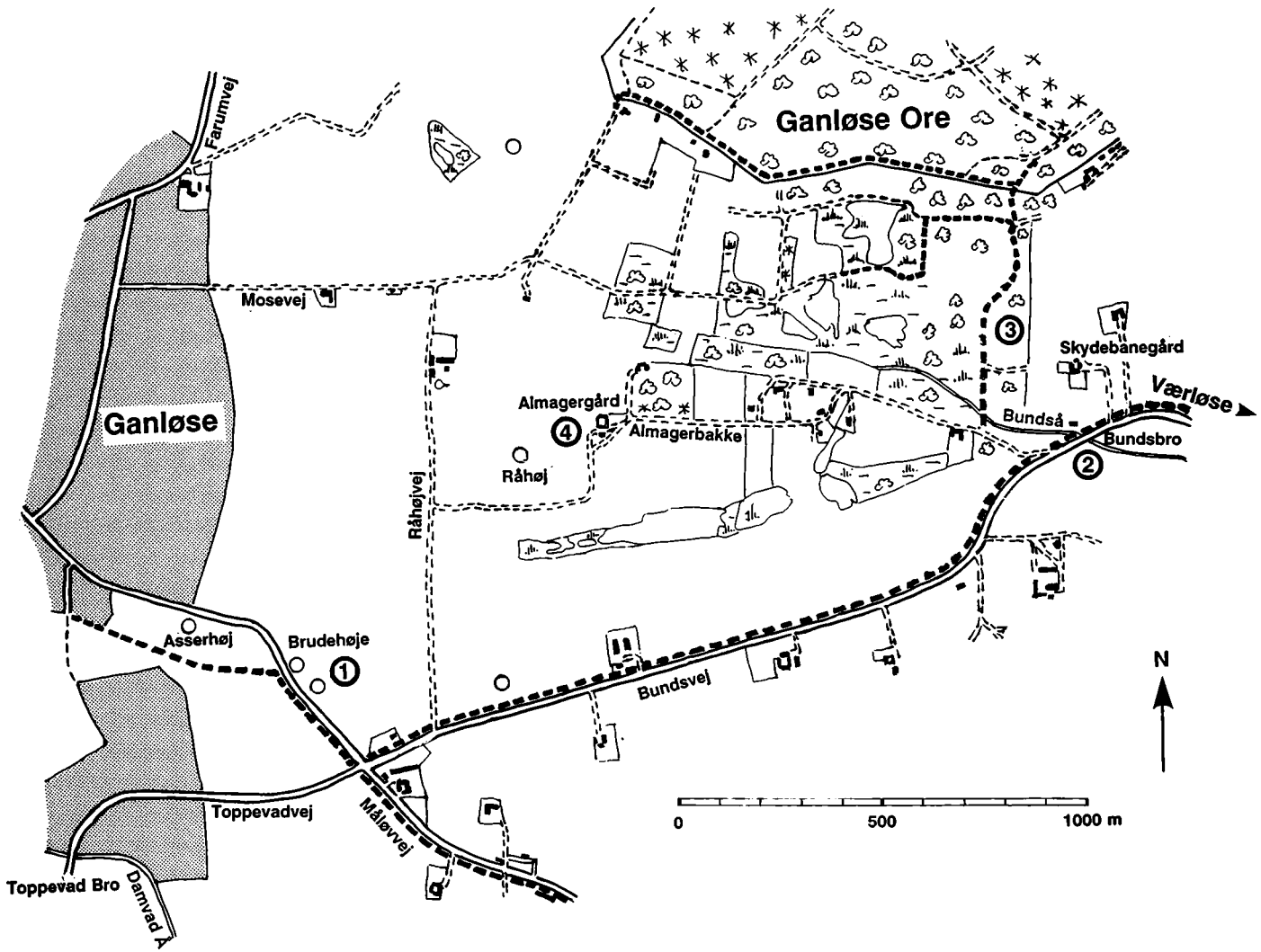
aflukke med halm ved stalden.

Den nuværende kro's bygninger er fra ca. 1900. I forbindelse med kroens bygninger lå også en stor rejsestald for heste og vogne. Men den blev fjernet allerede før sidste verdenskrig for at give plads i krydset ved Lyngvej.

Efter Frederikssundsbanens oprettelse i 1879 kom der daglig forbindelse fra Ganløse Kro til Måløv station med postvogn, også for passagerer. Allerede fra omkring 1920 startede Niels Hansen på ruten med "automobil".

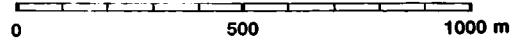
8) Posthus

Fra omkring 1850 og ca. 60 år frem var kroen også postekspeditionssted¹⁵. Derefter førte postekspeditionsstedet i Ganløse en omflakkende tilværelse og har været i flere af byens huse, til det blev etableret i det gamle fine Bleghavehus, Bygaden nr. 22. Desværre blev huset nedrevet for at give plads til bank og posthus. Lokalt kaldes den nye bygning for "Pengepagoden", som desværre falder helt uden for den øvrige bebyggelse på stedet. Pengepagoden er sammen med pølsevognen udtryk for dårlig planlægning i det ellers fine område.

Ganløse

Ganløse Ore

Ganløse

Mosevej

Asserhøj

Brudehøje

Almagergård

Råhøj

Almagerbakke

Skydebanegård

Bundså

Bundsbro

Værløse

Bundsvej

Toppevadvej

Målvæj

Toppevad Bro

Danvad A

1

4

3

2

Bundsvej og Almagerbakke

Bundsvej

Vejen fra Toppevad til Bundsbro opfattes vist af de fleste som et trivielt stykke vej. Det er dog betagende at tænke på, at gennem mere end 3.000 år har man brugt samme færdselsåre. Færdselen har nok brugt flere spor fra vadested til vadested, og først op mod nyere tid har agerdyrkingen tvunget trafikken ind i et fast forløb.

Der er tale om en oldtidsvej, som kan fastlægges gennem fund af oldsager og bopladser samt gravhøje og dysser. De mest synlige levn fra forhistorisk tid er i dag de mange bronzealderhøje: Asserhøj, de to Brudehøje, Råhøj m.fl. Engang lå der i samme område ikke færre end 16 høje.

Fra Bundsvej er der mod syd udsigt over mosearealerne, som engang var delvis dækket af Borup Sø. Mod nord synes man at se et ret fladt og ensformigt landskab, men det er kun fordi, man ser hen over tunneldalene. Hvis man imidlertid går ind ad Råhøjvej eller Almagerbakke, åbner landskabet sig og er både dramatisk og varieret.

Bundsvej er projekteret udvidet i 1993, således at

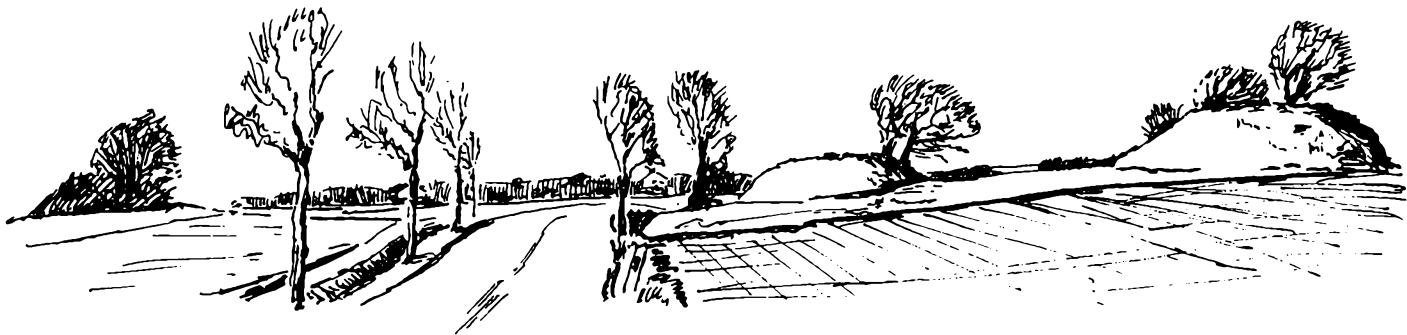
der bliver cykelsti på en del af kørebanen adskilt med hvid stribe.

1) Brudehøje

For et par år siden var tvillinghøjene ved Måløvvej kun kendt af de færreste. En ejendom lå midt mellem højene med have, frugttræer m.m., der dækkede for udsynet til de to bronzealderhøje. Gennem privat initiativ og kommunens engagement og indgriben i sagen lykkedes det imidlertid at frilægge højene.

Den nu forsvundne ejendom blev bygget omkring 1880 som friskole. Der opstod nemlig på det tidspunkt på Ganløseegnen en religiøs vækkelse i grundtvigiansk retning, og man ønskede i denne kreds bl.a. at oprette en friskole. Den blev så bygget det sted ved byen, hvor man kom "fædrenes" sagnhelte nærmest - inde mellem de to Brudehøje, eller som de også kaldes, Brydehøje.

Friskolen fik aldrig nogen stor søgning; der har næppe været større genklang for tankerne på egnen, og

De frilagte Brudehøje ved Ganløse.

dens leder, friskolelærer Knudsen rejste til mere vakte egne. Senere blev han højskoleforstander i Karise. Ofte er ejendommen mellem højene blevet kaldt "højskolen", men nogen højskole var der ikke tale om. Navnet dækker snarere skolen ved højene.

2) Bundsbro

Den nuværende Bundsbro er af nyere dato, og Bundså løber under vejen i cementrør. Men for godt 200 år siden blev der sat en, efter tidens forhold, fin bro af delvis tilhugne granitsten.

Endnu står et smukt minde over den gamle bro, nemlig en række sten langs vejen fra Bundsbro mod

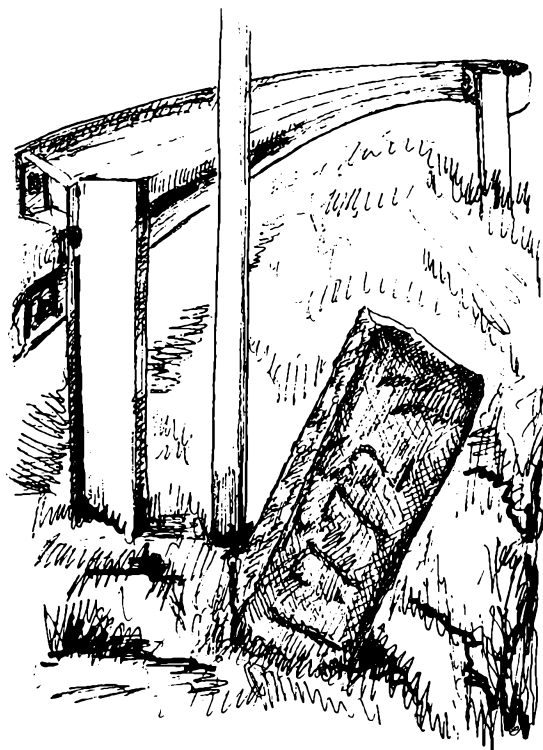
Ganløse (i alt 15). Nogle af stenene har på siden et fir-kantet hul i en plant tilhugget flade. Det er pæle, der formodes at have båret broens rækværk. Årstallet for broens tilblivelse 1772 er indhugget i den sten, der står nærmest åen, bag autoværnet.

Mange andre steder kendes eksempler på lignende broer fra samme periode. Det var en tid med store fremskridt og forandringer, som var skelsættende for landbosamfundet (landboreformerne med landsbyernes udskiftning m.m.), og forbedringen af samfærdselsforholdene var kun en detalje.

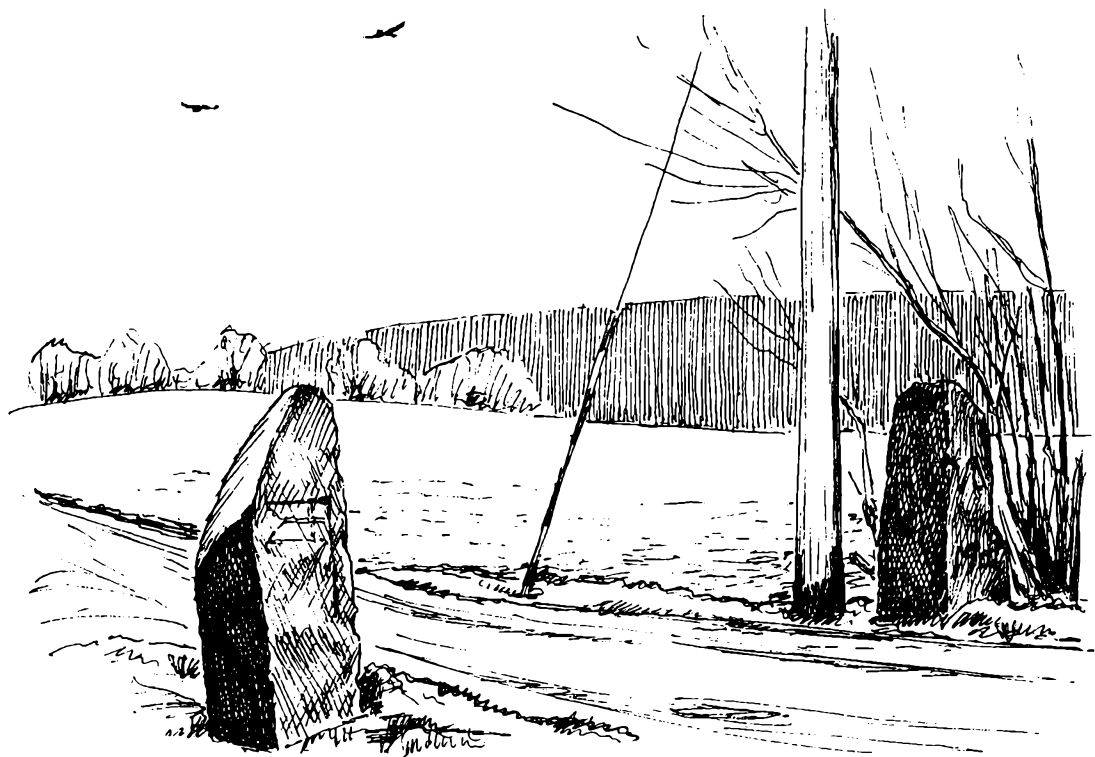
Bundsbroen fra 1772 har næppe været den første bro på stedet, men har sandsynligvis afløst en træbro. Der er intet i stednavnet, som fortæller om et vadested, som f.eks. Toppevad og Damvad, men den gamle oldtidsvej må have passeret netop der, hvor senere vejen kom til at ligge.

3) Skydebane

Den lille vej der fører fra Almagerbakke til Ganløse Ore, lidt vest for Bundsbro, går over det tidligere skydebaneareal. Arealet var ejet af militæret, der lige fra 1909 havde haft skydebaner i mosen mellem Almagerbakke og Ganløse Ore. Der blev skudt fra baner på

Stenen bag autoværnet ved Bundsbro.

Stenene ved Almagerbakke der minder om militærets aktiviteter på stedet.

mosearealet op mod skrænten ved skoven, hvor skiverne var anbragt. Når skydebanerne blev brugt var en del af Ganløse Ore afspærret som sikkerhedszone. Afspærringen var meget generende for skovbruget, og da aftalen herom skulle fornyes, blev den opsagt af Skovstyrelsen.

I 1971 ansøgte forsvaret så om anlæg af en helt ny skydebane uden sikkerhedszone og fik projektet hastet igennem de bevilgende instanser, uden at nogen rigtig blev klar over, hvad dette projekt indebar - nemlig: Store jordarbejder, en 15 m høj betonmur og dertil en væsentlig udvidet skydeaktivitet på banerne.

Efterhånden som skydemuren rejste sig, rejste sig også protesterne mod hele anlægget. Sagen blev genoptaget, og det viste sig, at forskellige formaliteter ikke var overholdt, samt at den famøse "mur" lå i Værløse Kommune og ikke i Stenløse, som havde givet tilladelsen.

Resultatet blev, at forsvaret opgav skydebanerne ved Ganløse Ore. "Muren" blev igen fjernet og terrænet blev ført tilbage til de naturlige former. Skovstyrelsen overtog arealet - beplantede dele af det og udlagde resten med græs, til offentlig rekreativt formål. Det er et dejligt sted offentligheden derved har fået adgang til. Beplantningen består af gamle danske frøbærende skovbuske som benved, slåen, hassel og lignende. Det var tanken, at Skov-

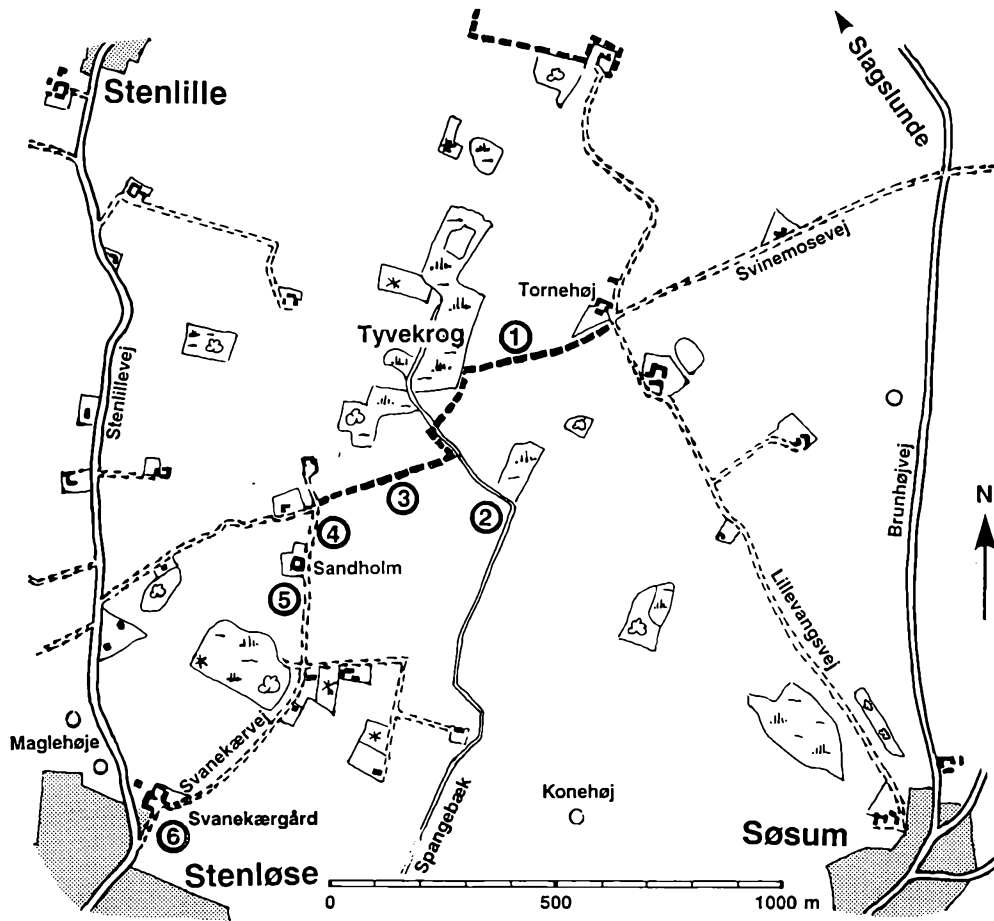
styrelsen her skulle kunne indsamle frø til opformering af planter til brug i skovene.

Ved skydebanearialets grænse mod vest står en kløvet sten på begge sider af vejen, der hedder Almagerbakke. I den ene er der indhugget et splitflag (Dannebrog), i den anden står V L 1909. Stenene er rejst af en tidligere ejer af Skydebanegården til minde om starten for Værløselejrens benyttelse af skydebanerne.

4) Almager

En af de første gårde, der blev udskilt af det gamle landsbyfællesskab i Ganløse, var Almager. Den blev nedrevet og opført på dens nuværende plads 1778. Navnet stammer fra den ås, hvor gården blev placeret⁶.

På trods af flere gennemgribende ombygninger og moderniseringer gennem årene, er der stadig væsentlige elementer af de oprindelige bygninger tilbage. En ting mere har bygningerne bevaret - nemlig den fine sprøde karakter, der kendetegner meget gamle huse. Desværre fremtræder bygningerne i dag med sorttjæret bindingsværk, der er et brud på gammel sjællandsk byggetradition, hvor bindingsværket er lavet til at blive overkalket og ikke til at blive markeret. Gården ligger smukt på plateauet mellem de to dale og med skoven som baggrund.

Kirkesti til Stenløse fra Søsum Svinemose

Stier og genveje

Før jernbanen, bilen og cyklens tid var hesten det eneste transportmiddel - enten som ridehest eller forspændt et eller andet køretøj.

Det mest almindelige var dog at bruge sine egne ben og simpelt hen gå eller trave. Gå til og fra arbejde, gå på indkøb (eventuelt i den nærmeste købstad), gå til skole, gå på besøg eller på helligdagene i kirke.

Når man er til fods, er det klart, at det er vigtigt at finde den nærmeste vej og eventuelt skyde genvej langs et skel eller et hegn.

Stier blev trådt, hvor der var behov for dem og forsvandt igen, når de ikke længere blev brugt. Landpostbudet kendte fra sin daglige tur alle disse smutveje.

Langt de fleste gamle stier er i dag forsvundet. Fra ca. 1950 og en snes år frem syntes bilismen at være den store lykke. I den periode groede mange stier til eller blev pløjet op for at fremme landbrugets rationalisering.

1) Kirkestien fra Søsum

En af de stier, der stadig benyttes, er kirkestien fra

Svinemosevej og Lillevangsvej i Søsum til Svanekærvej i Stenløse. I dag nok mest benyttet som ridesti; og her kommer vi ind på en af de store konflikter, når det gælder færdsel på jordstier, idet ridning på stier ødelægger muligheden for at cykle og til dels at færdes til fods. Forhåbentlig vil det engang være muligt, at heromtalte sti bliver anlagt i to spor - ét for ryttere og ét for gående og cykler.

Oprindeligt blev stien trådt af beboerne i Søsum Svinemose og Lillevang, når de skulle til sognekirken i Stenløse. Det var meget nærmere at benytte stien end at følge vejen omkring Søsum.

Det fortælles, at beboerne ved stien tydeligt kunne se på de små familiegupper søndag formiddag, hvilken placering den enkelte havde. Var det et ungt par, gik pigen forrest på stien, så længe de ikke var gift. Efter indtrædelse i ægtestanden var det manden, der gik foran, og afstanden til konen fortalte lidt om klimaet i forholdet. Bag ægteparret fulgte eventuelle børn, og til

sidst kom de tjenestefolk, som skulle med i kirke.

Kirkestien løber langs et skel fra Lillevangsvej ned til den lille mose, "Tyvekrogen", langs denne til Spange Bæk og derfra over til Svanekærvej. Stien vil sandsynligvis blive ændret, så den kommer til at følge skellet fra Spangebæk til hjørnet af Svanekærvej.

2) Spangebæk

Bækken er i 1992 blevet åbnet, dvs. at den tidligere var rørlagt på flere strækninger, men denne rørlægning er nu fjernet. Rørlægningen stammede fra omkring 1949, hvor bækkens vandspejl samtidig blev sænket ca. 1 m derfor ses også i dag nogle vældige skrænter ned til den lille grøft. Når rørene er blevet fjernet, er det fordi, man nu er klar over, at et vandløb kræver lys, luft og vegetation for at overleve.

Gennem Spangebæk løber vandet fra Slagslunde rensningsanlæg, hvorfor grøften har været ret hårdt belastet. Forhåbentlig vil åbningen af grøften give renere vand med nyt liv.

3) Stengærde og byskel

Det gamle byskel, mellem Stenløse og Stenlille bymarker løber fra Svanekærvejs vinkelrette knæk ved

Sandholm til Stenlillevej. Og i modsat retning fra det vinkelrette knæk langs gærdet, mod nordøst til Spangebæk. Det er et af de meget få stykker stengærder, der er tilbage af de engang talrige markgærder. Stenløse Kommunes placering nær ved hovedstaden København har betydet, at stenene i flere perioder har kunnet sælges. Bl.a. ved anlæg af Christiansborg og Frihavnen blev der fragtet utallige læs sten fra gærder og lignende til byen.

4) Gamle vejforhold

Sandholm var oprindeligt den sidste ejendom på den vej, vi i dag kalder Svanekærvej, og vejen sluttede ved gården. Vejens videre forløb er af nyere dato. De ejendomme, som ligger længere mod nord, hører til Stenlille og havde vej til den side.

Det viste sig imidlertid, at der var mere behov for vej mod Stenløse end mod Stenlille, og gennem en årrække kørtes der over Sandholms mark til Stenløse.

Om vinteren var marken dårlig at køre på, og ønsket om at lave en rigtig vej blev efterhånden aktuelt. Derfor gik husmanden (Svanekærvej nr. 20) over til gårdmanden på Sandholm for at forhandle om mulighederne.

Nu var det sådan, at husmanden politisk var ret socialistisk orienteret og gårdmanden på sin side en god venstremand. Efter nogen overvejelse sagde gårdmanden, at så længe man på den lille ejendom holdt Frederiksborg Amts Avis, så længe skulle de også få lov at køre over marken. Frederiksborg Amts Avis har nu gennem flere generationer været den lille ejendoms avis.

Svanekærvej med Sandholm set mod syd.

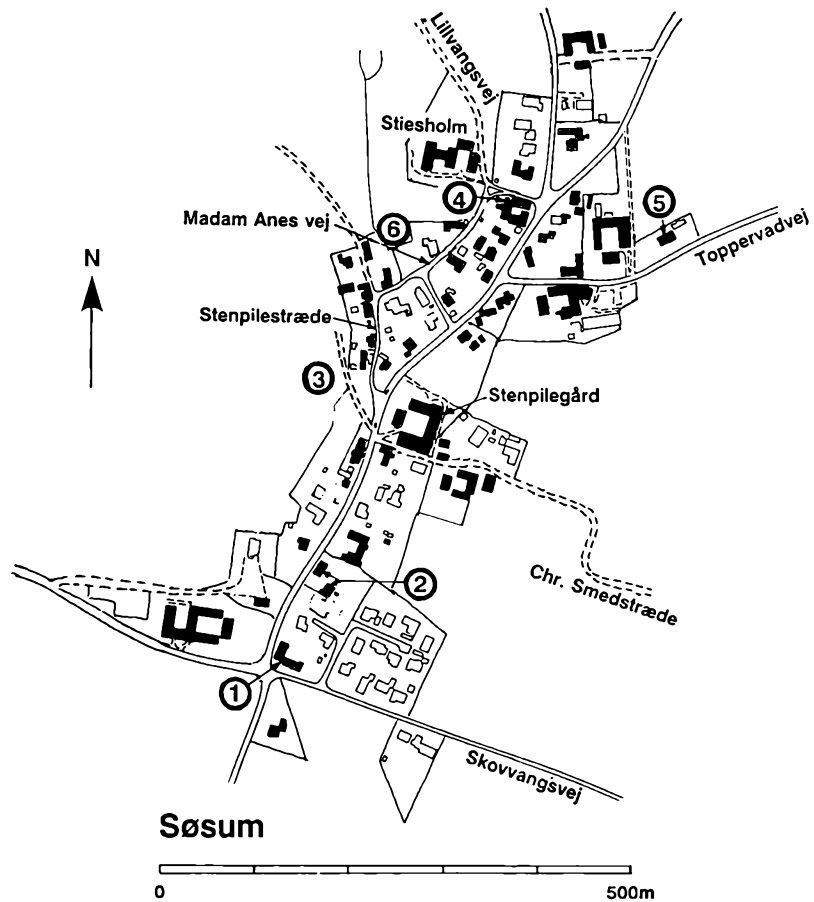
5) Sandholm

Bygningerne giver et godt indtryk af en sjællandsk udflyttergård fra ca. 1780. Alle bygninger er undermurede, det vil sige, at lerklining og bindingsværk er erstattet af murstensvægge, og stråtaget er efterhånden erstattet af anden tagdækning, alligevel rummer bygningerne en fin atmosfære og charme. Nord for stuehuset er der have som for 200 år siden, selv om den sikkert er ændret i udformning flere gange.

Det skal bemærkes, at ejendommen blev brugt i forbindelse med optagelserne af den populære julekalender om "Julebanden på Grønland". Stedet blev vist som "Fiffig Jørgensens" ejendom.

6) Svanekær

I haven til Svanekær står foran stuehuset en enestående blodbøg, der formodentlig er nær 150 år gammel. Det var almindeligt, at enhver ordentlig bondehave fra den tid havde både blodbøg, hængeask og stenhøj. I mange tilfælde kom blodbøgen til at stå, så den tog alt lys i have og hus, og derfor er de fleste blevet fældet. På Svanekær vender have og hus imidlertid så heldigt i forhold til verdenshjørnerne, at træet har fået lov til at blive stående.

Søsum

Søsum by

Navnet Søsum skal betyde husene eller hjemmet ved søen. Det hentyder til den nu udtørrede Søsum Østersø. Den lå øst for byen og blev lige før 1800 udgravet og tørlagt. Se afsnittet om "Søsum Østersø og Tranemosen".

Næsten ligegyldig fra hvilken side man nærmer sig Søsum, ses kun en gård eller to og et hus. Selve byen ligger skjult i bunden af dalen. Ikke mange byer byder én velkommen så beskedent og smukt. Det er først i det øjeblik, man kører ind mellem husene, man oplever bysamfundet.

Det kan synes mærkeligt, hvorfor byen er placeret således; men Søsum er blandt de byer, hvis beliggenhed kan forklares. For 1000 år siden var bunden af tunneldalen fyldt af vand, sump og hængedynd, der gjorde den umulig at passere for almindelig trafik. Kun hvor dalen var snævrere, var der mulighed for en overgang.

Fra oldtiden har der været en betydningsfuld trafik-åre fra Roskilde Fjord-området over Stenløse, Søsum, Kr.Værløse og videre nordøst på, og passagen ved Søsum var et væsentligt led heri.

I begyndelsen af middelalderen, hvor Roskilde var kongeby og på mange måder landets midtpunkt, voksede trafikken og også betydningen af omtalte vejforbindelse.

Fra ca. 1325 var Søsum underlagt Knardrup Kloster, der havde en ladegård i byen. Ladegården, et stenhus, lå på banken, hvor Stiesholm i dag ligger, og det er muligt, at bygningerne var bygget af Hvideslægten, der før klostertiden havde hovedsæde i Knardrup. Det er meget tænkeligt, at Hvidedynastiet ville beherske eller kontrollere overgangen i Søsum, hvilket har været let ved broen eller vadestedet (hvor Stenpilstræde når Madam Anes Vej).

Den gamle vejforbindelse har nemlig fulgt Søsum Bygade fra syd ned ad bakken og langs skrænten - en rimelig bakke for ridende og kørende trafik - gennem Stenpilstræde, over den lumske sump og op ad Madam Anes Vej forbi ladegården og videre nord eller nordøst på.

I middelalderen var der ved overgangen en vandmølle,

Søsum set fra Spydbakken, selve byen ligger skjult i dalen.

idet Spange Bæk løb gennem Søsum til Værebros Å og ikke som i dag til Fuglesø.

De her nævnte forhold er alt sammen fjern fortid, men aktiviteten ved overgangen er baggrunden for byens placering.

Søsum i dag

Søsum er i virkeligheden et ret enestående sted, som det er værd planlægningsmæssigt at passe på. En enkelt forkert anbragt bygning kan gøre ubodelig skade. Læg f.eks. mærke til næste gang du kommer til Søsum, at du neden for Stenpilgård - i byens midte - har frit udsyn til mark og eng (den udtørrede Søsum Østersø), eller de i indledningen nævnte forhold med gårdene som byens vartegn ved indfaldsvejene.

Der er flere muligheder for gode spadsereture ved Søsum, hvor landskabet endnu er stort og smukt. F.eks. via Chr.Smed Stræde til Østersø, Bjellekærvej, Nordre Sørække og de sidste 200 m, tilbage ad Toppevadvej. Eller ad Lillevangsvej forbi den gamle frostboks eller andelsfrysehus - uden om Stiesholm og ud ad Lillevangsvej. Fra Lillevangsvej ses tydeligt banken, hvor i middelalderen ladegården lå over for den gamle overgang. I dag klæder Stiesholms bygninger stedet. Fra

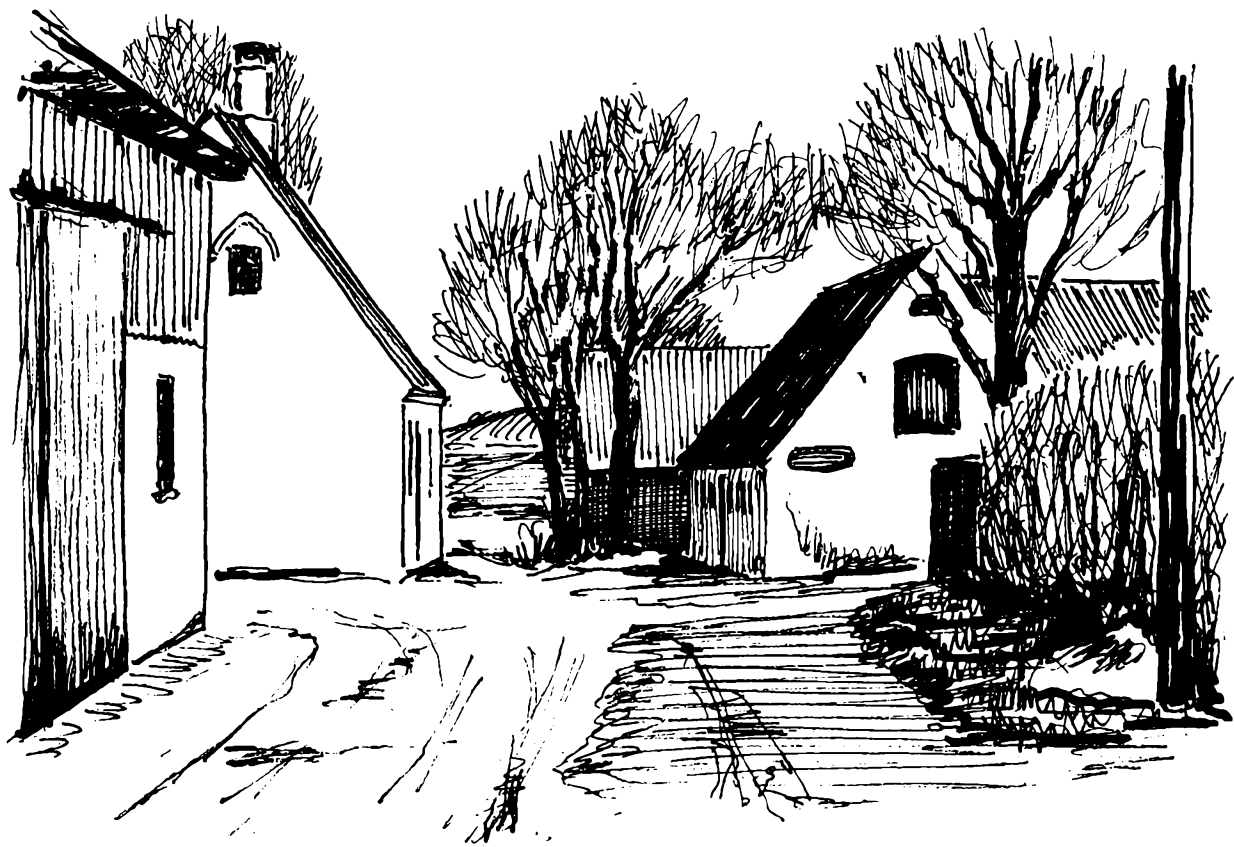
Lillevangsvej er der mulighed for at gå ad kirkestien til Stenløse (se afsnit 7), eller fortsætte ad stien til Slagslunde, eller benytte Svinemosevej mod Ganløse.

1) Søsum Bygade 2

Huset er byens gamle skole - en rytterskole oprettet i 1721 i lighed med 239 andre rytterskoler bl.a. i Stenløse, Ganløse og Slagslunde. Skolen blev nedlagt i 1938, da Centralskolen (Sandbjergskolen) blev indviet. Den gamle tavle med inskription fra rytterskolens oprettelse har siden 1938 været på Sandbjergskolen, men bliver forhåbentlig nu genopsat på sin oprindelige plads i Søsum. Desværre fremtræder bygningen i dag ikke med sit oprindelige fine ydre. Den af kommunens gamle skoler, der i sit ydre har lidt mindst skade, er Ganløse Rytterskole, selv om huset også her er stærkt ombygget.

Hvor Søsumvej udmunder i Søsum Bygade, lå til 1928 byens gamle sprøjtehus med det lokale brandmateriel, bl.a. et studehorn der brugtes til at varsko med ved ildebrand.

Da huset blev fjernet, flyttedes brandsprøjten til en lade, der lå ved gadekæret og som også rummede gårdmændenes fælles damptærskværk.

Chr. Smed Stræde mod øst. Huset til venstre er den gamle smedie.

2) Søsrum Bygade 8

Byens sidste smedie, nedlagt ca. 1950. Der var altid aktivitet ved smedien. Lugten af kulrøg og brændt horn fra skoning af heste sammen med den karakteristiske klingende lyd fra slag på ambolten gav en særlig stemning. Endnu ligger smedehus, beslagskur og gårdsplads ret uændret. De flotte løvehoveder er dog opsat efter smediens ophør. Byens andet smedehus lå i Chr. Smed Stræde 3, også det er kun lidt ændret.

3) Skrænten

Over for Stenpilgård fører en markvej op ad skrænten. Fra skræntens top er en storslået udsigt over byen og landskabet. Vejen og området er privat - pas på ikke at træde i afgrøderne!

4) Søsrum Bygade 31

Købmandsforretningen blev startet i forrige århundrede af Niels Larsen, men blev i 1908 omdannet til Brugsforening, som igen i 1983 atter blev købmandsforretning. Lageret langs Lillevangsvej, i dag "Ægte Tæpper", blev bygget omkring 1911 med mølleri og elektricitetsværk, hvorfra en del af byen fik strøm. Det hele blev trukket af en stor petroleumsmotor i kælderen.

Søsrum og Helsingø var de to første landsbyer i Nordsjælland, der fik elektricitet.

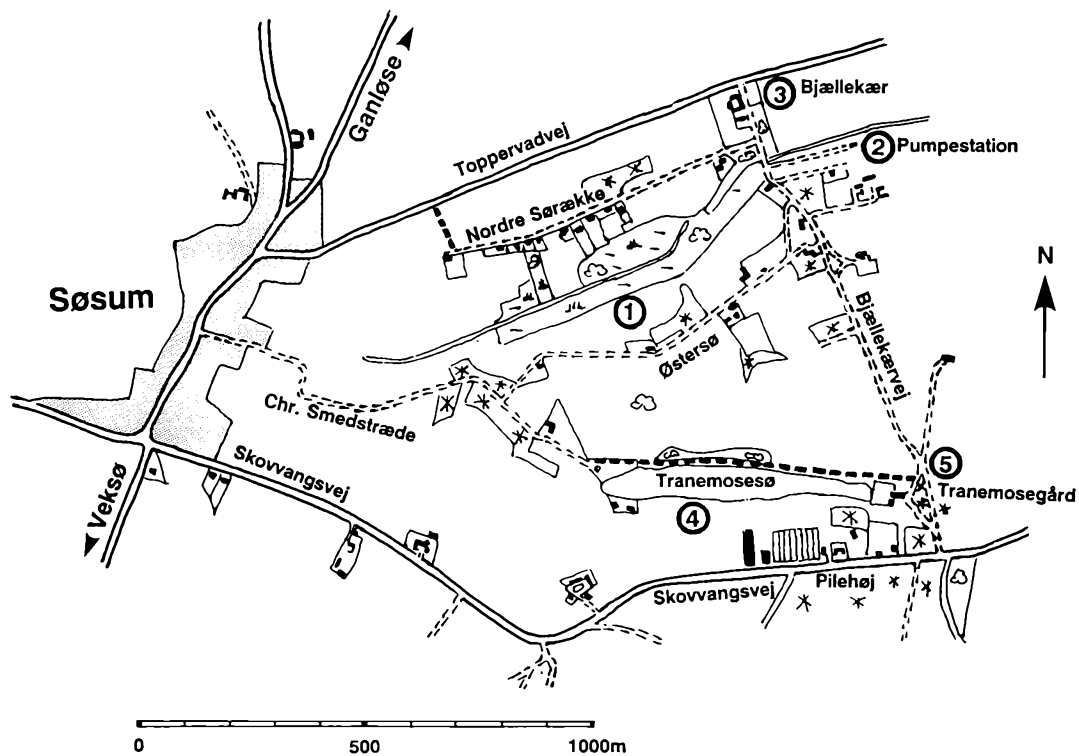
Tidligere havde byen flere forretninger, bl.a. var der i mange år købmandsforretning i Søsrum Bygade nr. 13 og manufakturhandel i nr. 22. Senere kom brødudsalget til; først i nr. 22, så i Madam Anes Vej nr. 2 og endelig i Søsrum Bygade nr. 19.

5) Forskolen

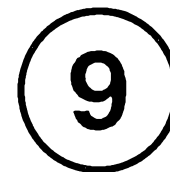
Søsrum Forskole blev bygget i 1923 som afløser for en privat pogeskole. Børnene gik de 3 første år i forskolen, hvorefter de kom op i Rytterskolen. Efter Central skolens (Sandbjergskolen) indvielse i 1938 fungerede forskolen stadig frem til 1972. I dag bruges skolelokalet som mødelokale.

6) Gadekær

Vest for Stenpilstræde og Madam Anes Vej er en åben plads. Her lå gadekæret, men omkring 1950 blev den sidste rest af vandhullet opfyldt. Gadekæret har til alle tider været et af byens samlingssteder. Det blev rent praktisk brugt som branddam, til kreaturvanding, vask, iblødsætning af baljer, vogne m.m., men kærret var også en flittigt benyttet legeplads både sommer og vinter.

Søsum Østersø og Tranemosesøen

1) Søsum Østersø

I dag er der intet tilbage af Søsum Østersø, men en gang lå der i tunneldalen øst for Søsum en fiskerig sø omtrent på størrelse med Bastrup Sø. Et par navne angiver, hvor den lå og tillige til dels dens udstrækning. Vejene Østersø og Nordre Sørække ligger, hvor tidligere henholdsvis den sydlige og nordlige søbred strakte sig.

Søen hørte i middelalderen ligesom Søsum by under Knardrup Kloster og senere under kronen som kongens ejendom. I slutningen af 1700'tallet havde kongen forpagtet fiskeretten ud til Ib Pinvig, der ydede en årlig afgift til rentekammeret. Desuden var fiskemesteren ansvarlig for 2.500 kg karper ved forpagtningens eventuelle ophør.

Søsums bønder mente imidlertid, at søen med fordel kunne tørlægges og anvendes til afgræsning og høslæt. I 1788 ansøgte de første gang om at måtte overtage og tørlægge søen. I 1793 opnåedes endelig overenskomst om afvanding og bøndernes beskatning af det nyindvundne areal.

Søen blev delt i 24 lodder, én til hver gård, og

fordelingen blev foretaget ved lodtrækning.

Desværre viste det sig, at den dyrkningsmæssige fordel ikke stod mål med de forestillinger, man havde gjort sig. I dag ligger størstedelen af den tidligere sø's arealer ubenyttede hen.

2) Københavns vandforsyning

Øst for Bjellekær har Københavns vandforsyning en pumpestation, der henter vand fra en del boringer i den gamle søbund.

Fra pumpestationen ved Bjellekær styres også en satellit-pumpestation nord for Stenlille, der via Bjellekær også leverer vand til København.

3) Milesten

Foran gården Bjellekær står to milesten opsat i 1928. Stenen er en foræring til gårdens daværende ejer Jens Peter Jensen for hans arbejde i Frederiksborg amtsråd og dettes vejudvalg.

I dag er alle milestenene langs vore veje fredede og kan ikke overgå til privat eje.

3) Mindesten

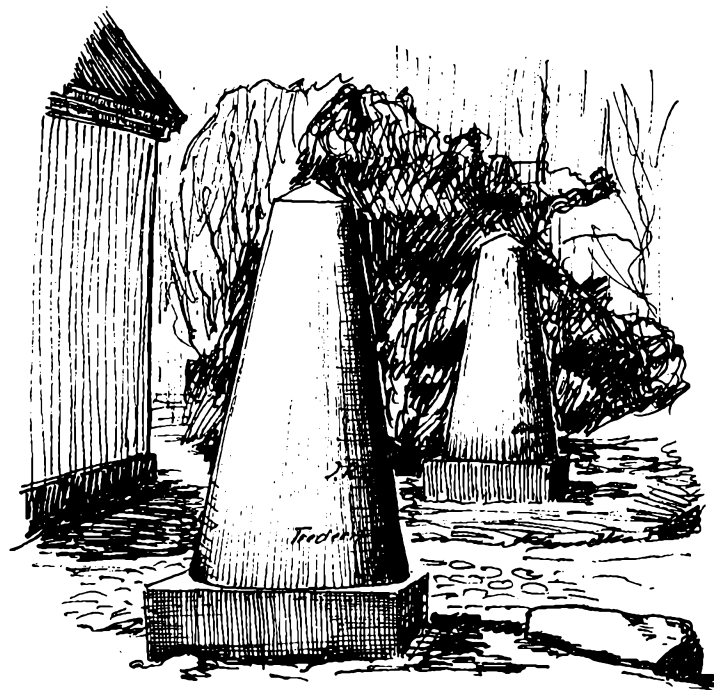
I haven over for Bjellekærs indkørsel står en mindesten, opsat af Jens Peter Jensen i 1911 til minde om, at ejendommen da havde været i slægtens eje i et hundrede år.

Bjellekær er ikke mere i samme slægts eje. Der er ikke offentlig adgang til mindestenen.

4) Tranemosesøen

Søen ligger i en erosionsdal - et landskab som er så karakteristiske for vor egn. Når man befinder sig på Skovvangsvej ved "Pilehøj" og drivhusgartnerierne, aner man ikke, at Tranemosesøen ligger mindre end 150 m nord herfor, idet landskabet synes at fortsætte ubrudt mod nord. Fuldstændig på samme måde som man ikke tænker sig Fuglesøens nærhed, når man færdes på Frederikssundsvej mellem Stenløse og Veksø. Først når man kommer hen ved enden af Tranemosesøen, på Bjellekærvej ved Tranemosegård, ses den smukke lille sø, der på en måde er af ny dato.

I 1964 fandtes ved søens afløb i vestenden en lejesten

To milesten ved Bjellekær.

fra en middelalderlig skvatmølle. (Skvatmølle = en lille vandmølle med vandret liggende drivhjul og lodretstående drivaksel. Drivakselens nederste leje bestod af en granitsten med hul i.) Det må altså formodes, at der i middelalderen også har været sø, og at man har anvendt søens afløb som drivkraft.

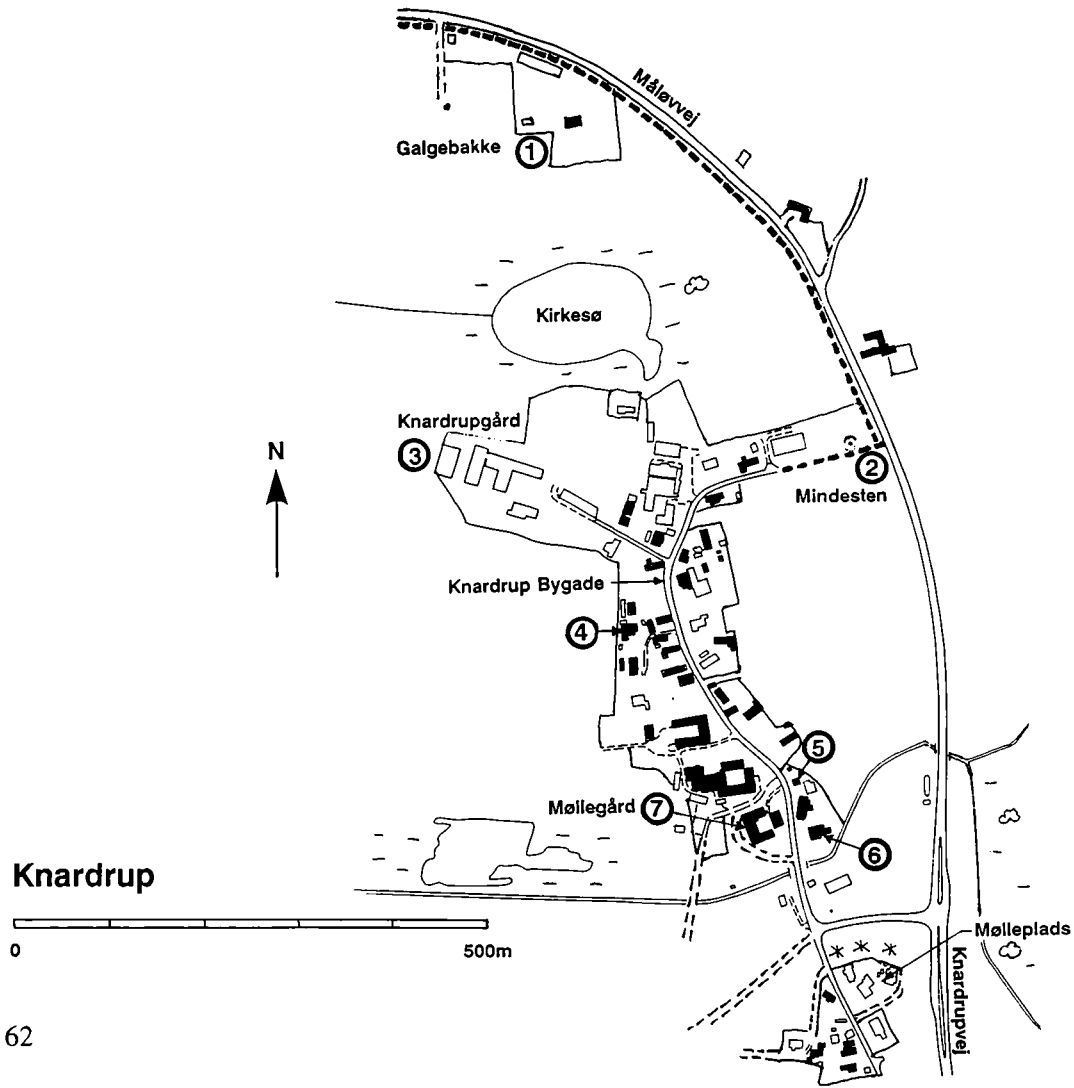
Da de første kort blev tegnet i 1787, var der imidlertid ikke længere sø, men mose. I begyndelsen af 1800'tallet var mosen, der fra udskiftningen i 1782 hørte under Tranemosegården, blevet opdelt i 12 lodder. Her skar flere af byens bønder tørv, dels til eget brug, og dels tørv som i vinterens løb blev solgt i København.

Omkring 1870 skred en af skrænterne ud i mosen, og alle tørvehuller og -bænke skred sammen og mosen blev en jævn flade. Da kul og koks også på dette tidspunkt vandt indpas som brændsel i København, faldt interessen for tørveskæret.

Omkring 1900 var vandstanden sænket, og mosens bund blev afgræsset af kreaturer. Imidlertid opstod der lodsejerstridigheder ved mosens afløb mod vest, og da dette ikke blev passet, men snarere opfyldt end rensset, steg vandet, og søen dannedes.

5) Helleristninger

I vestkanten af den lille plantage ved østenden af Tranemosesøen ligger nogle store sten, som skal være bragt til stedet fra et oldtidsminde lidt nordligere på marken. Den ene af disse sten er rejst op og står lidt for sig selv. På denne sten er nogle skålformede fordybninger som er helleristninger. Nogle lignende findes på "Myrestenen" i Ganløse Eged (se afsnit 2). Man regner med, at sådanne fordybninger er lavet i bronzealderen, men formålet med dem kendes ikke. Det formodes dog, at de har haft en kultisk eller offermæssig betydning¹⁷.

Knardrup

Knardrup

Knardrup by

Der er flere teorier om navnets oprindelse. Nogle mener, Knar er et personnavn, andre at det er det samme udtryk, som anvendes for en tidlig skibstype. I så fald skulle navnet svare til navnet Skibsted - et sted, hvor skibene kunne lægge til.

Engang har der været meget vand og store søer ved Knardrup, og disse har også været sejlbare, så der har været mulighed for at lægge til ved Knardrup-holmen. Men om søerne ved Knardrup har været lette at nå med skib fra Roskilde Fjord, er nok mere tvivlsomt.

Oprindelig gik landevejen (Ganløse-Måløv) ind gennem byen, der havde både købmand og bager til at betjene såvel strøgkunder som byens egne beboere. Ved vejens forlægning forsvandt grundlaget for forretningernes eksistens, og byen mistede endnu et par væsentlige elementer i landsbylivet.

1) Knardrup Galgebakke

Bakken, som Måløvvej passerer nord for Kirkesø, er Knardrup Galgebakke. Ved arkæologiske undersøgelser er afdækket flere hustomter fra en stenalderboplads, der

engang har ligget på bakken¹⁸.

Gennem mange år var Galgebakken tingsted for Ballerup herred. At det måske også har været tilfældet, før de skriftlige kilder kan føre beviset, tyder navnet på - et tingsted, hvor en doms afsigelse kunne få uhyggelige konsekvenser på stedet.

Fra Galgebakken er der mod syd et godt udsyn over Kirkesø til Knardrupgård og Knardrup by. I sydøstlig retning kan man se ud over de lave arealer mellem Måløvvej og flyvepladsen - den tidligere Borup Sø. Det var en anseelig sø af ca. samme størrelse som Bure Sø.

2) Genforeningsstenen

Hvor den gamle vej fra nord slog et sving for at komme gennem Knardrup by, lå et lille anlæg med en mindsten for Sønderjyllands genforening med Danmark i 1920. Anlægget er stadig intakt og fint holdt ved cykelstiens udmunding i Knardrup Bygade. Kun er stenen drejet for at vende facaden mod de passerende

cyklister. Der er lignende sten i Slagslunde og Veksø; alle stenene er opsat af bysamfundenes gode borgere.

3) Knardrupgård

På banken, hvor den nye Knardrupgård ligger, lå i tidlig middelalder en hovedgård tilhørende den indflydelsesrige Hvideslægt, repræsenteret ved bl.a. Ebbe Skjalmsøn og Sune Ebbesøn.

I 1326 oprettedes et kloster af hovedgården, der i perioder havde flere landsbyer under sig.

Efter reformationen rummede bygningerne en kort periode Københavns Universitet.

I sidste halvdel af 1500'tallet blev bygningerne nedrevet, og materialerne anvendt ved opførelsen af Frederiksborg Slot.

I dag er intet synligt tilbage af al den aktivitet, der engang har hersket på stedet.

Artiklen her rummer ikke plads for blot en nogenlunde gennemgang af Knardrupgårds historie, hvorfor interesserede må søge anden litteratur om emnet¹⁹.

4) Skole

Knardrups første skolebygning er huset Bygaden 33. Her foregik undervisningen til 1909, da den næste

skole blev bygget (Knardrup Bygade 28). Det var dog ikke længe, denne skole var i brug, for da Ganløse Centralskole kom i gang, måtte skolebørnene tage turen på cykel til den store skole i Ganløse.

5) Sprøjtehuset

Det lille hus til byens brandsprøjte er opført omkring 1860 og var oprindelig stråttækket. Huset indeholder bl.a. en håndsprøjte til 4 mand, et sugekar, slanger m.m. Ved ildebrand skulle sprøjte med tilbehør læsses på en hestevogn og køres til brandstedet, hvor også alle gårde skulle komme med vand i tønder. Oprindeligt var også i huset et "brandhorn" (et studehorn), med hvilket der blev alarmeret ved ildløs. Opstod der ildebrand, tog det selvsagt sin tid, inden brandslukningen kunne påbegyndes. Så kunne brandmateriellet være med til at beskytte huse nær brandstedet, var det store sager.

6) Bryggeri

Det skal nævnes, at Knardrup i en årrække havde et udmærket bryggeri (Knardrup Bygade 43). Der blev fra bryggeriet daglig kørt ud med to hestevogne, som i faste ruter kom rundt til gårde og huse i området og dér afsatte øllet. Bryggeriet ophørte i 1916.

Senere var der i en periode mejeri i samme ejendom.

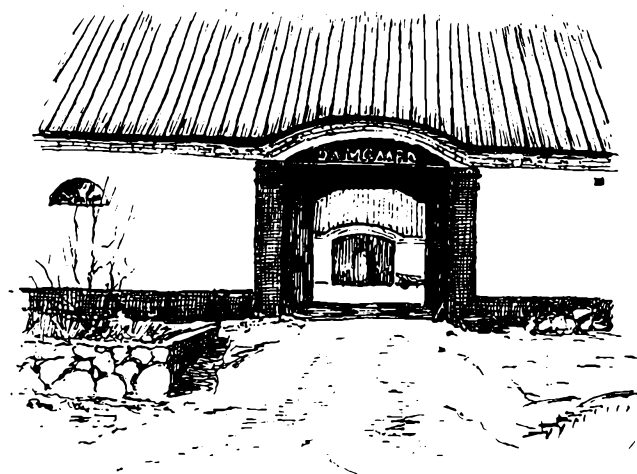
7) Møllegården

Helt fra tidlig middelalder, har der sandsynligvis været vandmølle ved Værebros Å i byens sydkant. Vandmøllens stigbord (opstemningen af mølledammen) har samtidig tjent som bro over åen, og Borup sø fungerede som mølledam. Men efter landboreformernes gennemførelse i slutningen af 1700'tallet voksede interessen for agerjord, og mange søer forsøgtes afvandet. For Borup Sø skete det omkring 1800, og vandmøllen mistede derved sin drivkraft. Ejeren af vandmøllen fik i 1803 bevilling til opførelse af en vindmølle, der blev rejst på bakkeknolden lidt sydligere.

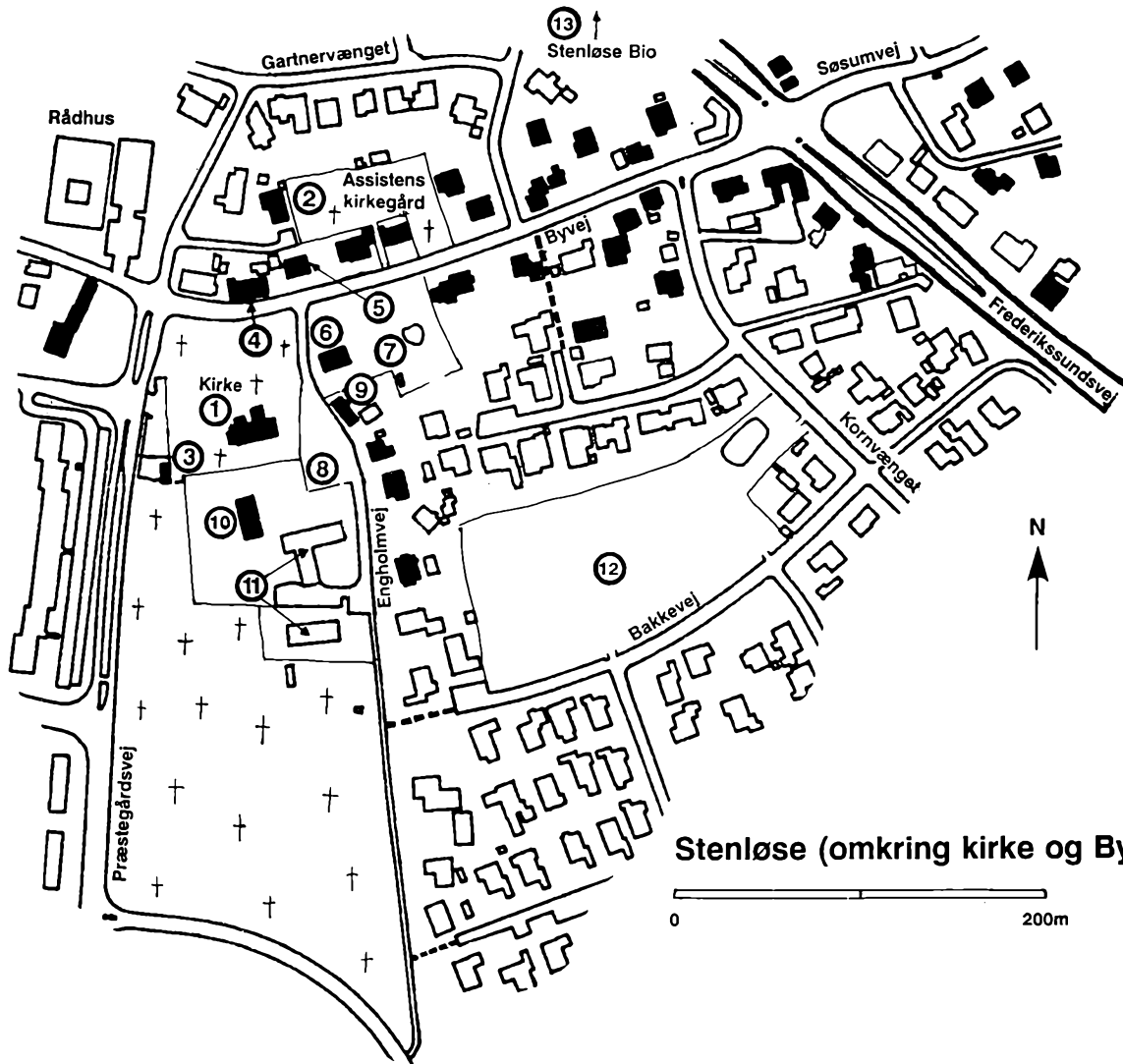
Den gamle møllegård brændte i 1900, men den nuværende Møllegård blev opført samme sted, som den gamle lå.

Møllen og bageriet blev i mange år drevet sammen. I 1909 blev der lavet elektricitetsværk på møllen. Et af de tidligste små elværker, der omsatte vindkraft til elektricitet for en lille del af byen.

Møllen brændte 1918 efter at være løbet løbsk i en nyårsstorm.

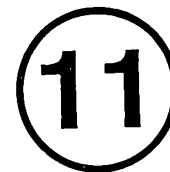

En af Knardrups fine gårde.

Stenløse (omkring kirke og Byvej)

Stenløse

Stenløse (omkring kirke og Byvej)

Efter navnet skal byen ligesom Ganløse høre til mellem de ældste landsbyer. Forstavelsen, "sten" skal være et personnavn og efterstavelsen, "løse" skal hentyde til et landbrugsmæssigt forhold f.eks. et indhegnet eller opdyrket areal.

Det er ikke muligt i dag at finde selve den gamle landsby, der lå mellem Stenløse Kirke og jernbanen. Da man i slutningen af 1960'erne påbegyndte centerbebyggelsen, faldt hus efter hus langs bygaden, som lå nøjagtig, hvor centergaden er i dag. For at få de fornødne p-pladser forsvandt også de gamle haver og omkringliggende huse. Stadig kan man undre sig over, at centeret skulle ligge lige der, hvor landsbyen lå, når der dengang var ubebygget plads nok i nærheden.

Dog er der ved kirken endnu steder, som kan fortælle, at Stenløse er en gammel landsby.

1) Kirke og kirkegård

Hvad angår selve kirken, må her, ligesom for de andre kirker i denne publikation, henvises til bogværket "Danmarks Kirker" ²⁰.

Men ikke alene kirkerne er værd at besøge, også kirkegårdene er interessante og spændende at studere nærmere. Den ældste kirkegård i Stenløse ligger lige rundt om kirken omgivet af den gamle kirkegårdsmur. Mod vest, ud til Præstegårdsvej, er hovedindgangen, der brugtes af Stenløseborgerne, og mod øst, med trappen op, er "Søsumlågen". Sognebørnene fra Søsum benyttede altid denne opgang efter at have staldet hestene op i præstegården eller parkeret bilen på p-pladsen.

Den samme geografiske opdeling var på kirkegården og er stadig at spore. Vest for kirken lå Stenløseborgerne begravet og øst for kirken Søsummerne.

På kirkegården, inden for det ærværdige kirkegårdsdige, om man så må sige - nær evigheden, skulle man tro, der rådede fred og uforanderlighed. Men også kirkegården er underlagt modens og den praktiske sans luner. På gange og gravsteder ses ærtesten overalt. Oplevelsen af et nyrevet bed for slet at tale om en velreven gang, får man ikke mere.

For gravstedernes vedkommende bemærkes industrialiseringens muligheder. Flækkede og polerede natursten med bronzebogstaver er nutidens skik. På samme måde er de gamle gravsten præget af tidligere tiders tradition og mode. De hvide marmorsten (eventuelt med et kors over eller med et Thorvaldsen relief) er fra ca. 1870-90.

De sorte obeliskformede sten stammer fra ca. 1900 og de lave brede sten fra 1920'erne og 1930'erne osv. Endnu er der nogle eksempler på jerngitre fra forrige århundrede til indhegning af gravsteder, og deraf et par i støbejern, der er meget smukke.

Det er altid en oplevelse at gå en stille tur på kirkegårdene; man opdager detaljer, man ikke før har bemærket. Det kan være gravsteder, man tidligere har passeret mange gange, men pludselig er der et navn, der ligesom personificeres. Erindringen om et menneske dukker frem og dermed en lang række begivenheder - måske mennesker og begivenheder, som har været med til at forme ens egen barndom og liv. Også uden kendskab til folk og slægter på en kirkegård kan iagttagelser af gravsten og indskrifter (skriftmåde, årstal, datoer m.m.) fortælle om håndværk og titler, der forlængst er borte, om barselsfeberens hærgen, om

Degneopgangen, der var lærerenldegnens opgang fra rytterskolen til kirken.

"den spanske syge", som tog mange unge mennesker i begyndelsen af dette århundrede. Disse og andre dramaer på liv og død kan med lidt opmærksomhed aflæses på kirkegårdene.

En ny lovbestemmelse skal sikre nogle af de kulturhistorisk mest interessante gravmæler for eftertiden. I vor tid, hvor alt forandrer sig hurtigt, også slægternes tilhørsforhold, er det vigtigt ikke at slette alle gamle spor. De snevejs af generationer, som ligger begravet ved vore kirker, er baggrunden for vor gøren og laden.

Nord for kirken ud til Byvej ligger kirgårdsudvidelsen fra 1938. Her lå tidligere byens rytterskole, der blev nedrevet i forbindelse med oprettelsen af Central-skolen (Sandbjergskolen). Efter skolen var fjernet, satte Oluf Hansen, Stenløse, den smukke ringmur og opgangen fra Bygaden til kirkedøren blev lavet.

Ved kapellet er i 1968 lavet et gennembrud af kirkediget til en kirkegårdsudvidelse i præstegårdens gamle have.

I 1975 blev der atter etableret en meget stor udvidelse af kirkegården mod syd. Denne nyeste kirkegård er et smukt anlæg, der rummer mange forskellige kirkegårdstyper med mulighed for at følge forskellige begravelsestraditioner.

2) Assistenskirkegården

Til Stenløse kirke hører endnu en kirkegård - nemlig den såkaldte Assistenskirkegård fra 1883. Indgangen til den ligger mellem Byvej nr. 11 og nr. 13, altså på modsatte side af gaden. Den store afstand fra kirken til denne gravplads er årsag til, at man nu søger stedet nedlagt som kirkegård. Der oprettes ingen nye gravsteder, men der kan stadig foregå begravelser i tilknytning til eksisterende gravsteder.

3) Kapellet

Det lille kapel nær kirkegårdsågen ved Præstegårdsvej er opført i 1916 af muremester Nicolai Philipsen. Døren i Kapellet er fremstillet af et stort egetræ, der blev fældet i Enkesædets have.

I 1991 blev kapellet forlænget mod syd for indretning af moderne toiletforhold. Det er smukt udført arbejde, der samtidig muliggjorde fjernelse af den grimme toiletbygning i kirkegårdens sydøstlige hjørne.

4) Byvej 7

Bangsbo, det gule hus blev opført omkring 1870 til en datter af pastor Bang, Stenløse. Hun beboede huset i en årrække, deraf navnet Bangsbo. Omkring 1910 boede

forfatteren Henrik Pontoppidan i huset. Fra 1930'erne var der forretning i den østlige ende af huset; først en pålægsforretning, derefter slagterforretning og senere grillbar.

5) Byvej 9

Kirkely blev bygget ca. 1890 af murermester Nicolai Philipsen og fremstod efter datidens højeste mode som et schweizisk præget landliggerhus. Sammen med broderen Johan har Nicolai Philipsen været med til at sætte præg på hele egnen. Mange, mange huse og gårde er tegnet af Nicolai Philipsen og opført af den ene eller den anden eller begge brødre i fællesskab; ikke mindst er mange gårde og stuehuse bygget i perioden 1880-90. De fremtræder alle som store, harmoniske og næsten monumentale bygninger. Også Stenløse Kro fra 1895 (nedrevet 1980) var Nicolai Philipsens værk.

6) Engholmvej 1

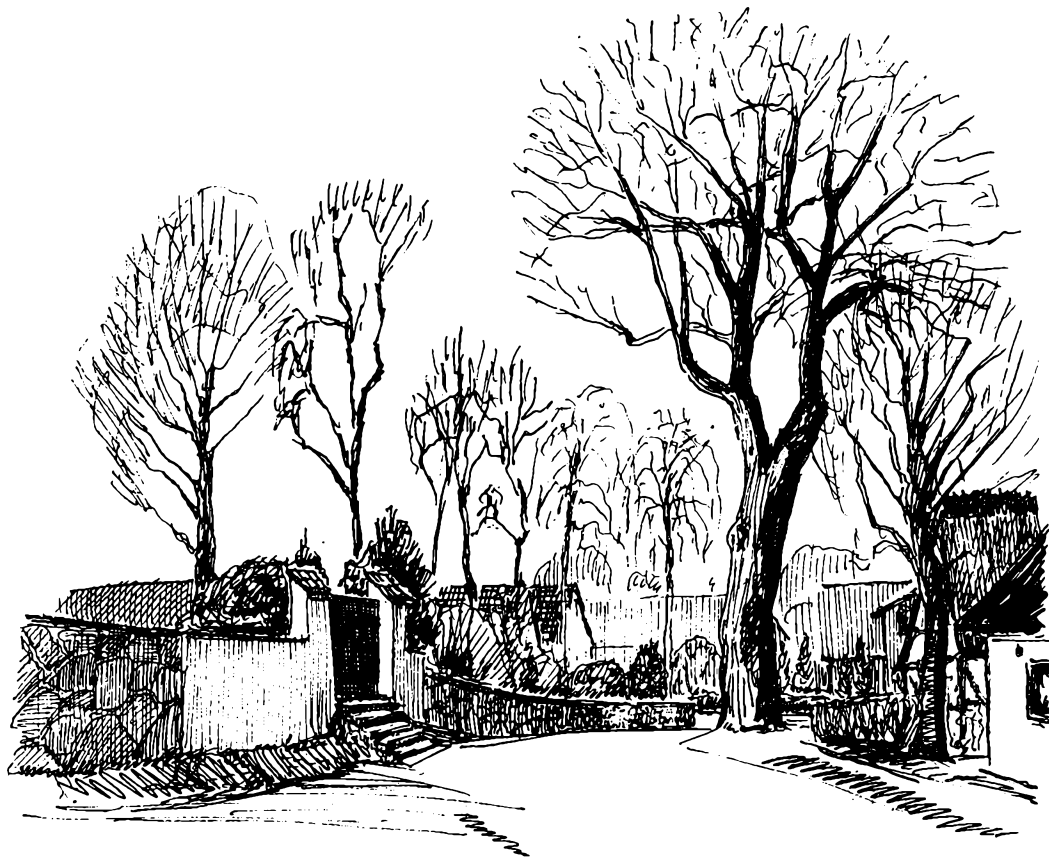
Enkesædet var oprindeligt en stiftelse med to lejligheder, der kunne søges som fribolig af trængende præste- og lærerenker. Det var degnen Albert Melchior, der lod huset bygge og i 1802 testamenterede det med 3,7 ha. jord og en vis kapital til dette velgørende formål. Imid-

lertid blev det meste af jorden solgt fra for at skaffe penge. Alligevel var kapitalen for lille til, at stiftelsen med tiden kunne klare reparation og vedligeholdelse samt fornøden modernisering. I 1964 overtog kommunen ejendommen - istandsatte de to lejligheder til pensionistboliger og udlagde størstedelen af haven som parkanlæg.

Oprindeligt var hver lejlighed med et stort åbent ildsted i køkkenet. Fra ildstedet var der fyringsmulighed via et hul i muren til en bilæggerovn i den ene stue. På taget knejste en kæmpeskorsten, som en hel skulptur og slet ikke sammenlignelig med den lille rødstensknast, der nu tjener som aftræk for det moderne oliefy. Det sorttjærede bindingsværk er ikke oprindeligt, men udtryk for københavnerromantik. Efter sjællandsk tradition var bindingsværket altid overkalket.

7) Parkanlægget

Anlægget var i stiftelsens tid delt i to haver, en til hver lejlighed. Haverne var en verden helt for sig selv med lindelysthus, hasselgang, små plæner, bede, stenhøj og store frugttræer, alt sammen ligesom i ly af de store ege. Disse måske 1000'årige træer har oprindeligt intet med Enkesædet at gøre, men hvem plantede dem og i

Eksercerpladsen med Søsumlågen og et af de store fredede egetræer.

hvilken sammenhæng? Ingen kan selvfølgelig svare endeligt derpå, men der kan måske være en sammenhæng mellem Møebjerg, det lille bakke drag der ligger ca. 50 m øst for det nuværende anlæg og egetræerne. På Møebjerg er gjort fund, der fortæller om bebyggelse og beboelse af stedet fra tidlig middelalder, samtidig fortæller fundene om rigdom og overklasse. Måske er træerne, hvoraf der har været flere kæmper, end dem vi ser i dag, plantet af Møebjergs tidligere beboere.

Trods kunstig dam og parklamper er der stadig i haven et levende eksempel på fortiden. Det er de små forårsblomster, fuglemælk, der vokser langs Engholmvej.

Fuglemælk eller nikkendefuglemælk skal være indført i middelalderen af munkene, og selv om planten ikke er helt ugiftig, blev den dog i visse situationer anvendt som føde.

I anlæggets østligste skel står et rankt egetræ. Det blev plantet den 26-9-1940 på Chr.X 70' års fødselsdag. Det var i krigens dage, hvor nationalfølelsen var stærk.

8) Eksercerpladsen

Parkeringspladsen øst for kirken blev før i tiden kaldt Eksercerpladsen. Her var rytterskolens gymnastikplads

med bomme til armgang og balance, og man kunne fristes til at tro, at det var denne aktivitet, der har givet pladsen navn. Snarere stammer navnet fra soldaters anvendelse af stedet. Så sent som under indkvarteringer i 1930'erne brugtes pladsen til samlingssted og eksercits, men traditionen går muligvis flere århundreder tilbage. På pladsen lå også byens sprøjtehus fra omkring 1840. Det blev fjernet først i 1920'erne omtrent samtidig med præstegårdens fornyelse. Kirkeladen eller tiende-laden, som man ved, blev revet ned i 1723, har formodentlig også haft en placering i forbindelse med pladsen.

9) Engholmvej 3

Det lange lave hus hører til mellem byens ældste huse. På trods af de moderne vinduer, der iøvrigt ser ud til at have den oprindelige størrelse, danner huset en fin afslutning på Eksercerpladsen, og det er en vigtig del af det gode miljø, der råder ved kirkens østside.

10) Præstegården

Bygningen, vi ser i dag, er bygget i 1923, kort efter at pastor Blessing overtog embedet. På det tidspunkt fandt man, at den gamle præstegård var for dyr at istand-

sætte, og i udviklingens navn faldt da den gamle pragtfulde bygning. På præstegården står indskriften ORA ET LABORA, der er latin og betyder "Bed og arbejd"

De to gamle "værnestræer", der stod foran den gamle bygning og skulle beskytte den mod lyn og ildsvåde, blev i 1969 erstattet af to nye lindetræer.

Nær ved de to lindetræer står to granitpæle og på den sydligste er indhugget et mærke eller symbol. Hvor stenene kommer fra vides ikke, men museumsfolk mener, at symbolet er et ejendomsmærke.

Sådanne bomærker blev ofte brugt, da man havde landsbyfællesskabet, det vil sige inden udskiftningen, i Stenløse 1782. Hver gård havde sit bomærke, der blev sat på redskaber, kvæg og lignende, men også som afmærkning af privat område f.eks. ved gårdenes indgang.

Trekanten var grundsymbolet, og når nye mennesker overtog et sted, byggede de videre på det gamle mærke. Man kan på stenen ved Stenløse Præstegård tydeligt se, at mærket er hugget i flere omgange.

11) Sognegård og børnehave

I 1982 blev sognegården opført omtrent, hvor præstegårdens staldlænge lå. Præsteembedet var oprindeligt tæt

sammenknyttet med stillingen som landmand, men dette har i flere generationer ikke været tilfældet. Landbrugsbygningerne var overflødige, og menigheden og byen har fået et pænt samlingssted.

Menighedsbørnehaven syd for sognegården blev bygget i 1972.

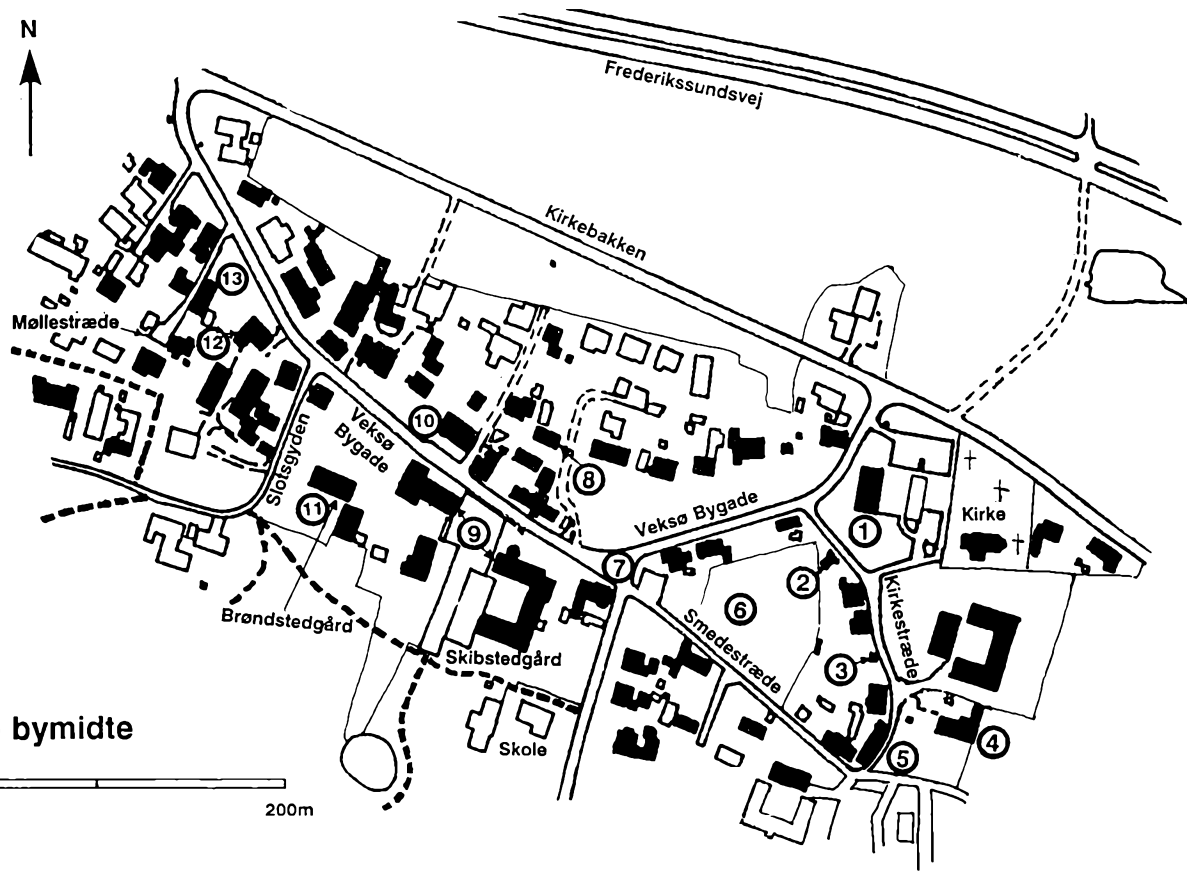
12) Grønning

Ved Kornvænget og Bakkevej er en stor græsplæne med gode muligheder for boldspil og leg.

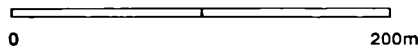
13) Stenløse Bio

Den lidt specielt udformede biograf blev bygget af murermester Sigurd Philipsen, der var søn af føromtalte Nicolai Philipsen. Det var med egne hænder og næsten kun med en enkelt mand som medhjælp, han rejste sin idealbiograf.

Det tog også lang tid at opføre den, men i 1958 kunne den tages i brug. Sigurd Philipsen tegnede og beregnede selv bygningen, og alt blev sat ind på at opnå de bedste akustiske og oplevelsesmæssige forhold i salen. Bygningens ydre former måtte således underordne sig de indre krav. Stenløse Bio drives i dag af sønnen Torben Philipsen.

Veksø bymidte

Veksø

12

Veksø gamle bydel

Navnet Veksø har muligvis baggrund i den anseelige sø - Vigsø, der for 300 år siden dækkede de store mosearealer syd for byen.

I denne byvandring er der forsøgt at gøre opmærksom på nogle måske mindre kendte detaljer i byen. F.eks. er Veksølund Kunstcenter ikke medtaget, ligesom der for kirkens vedkommende henvises til bogværket "Danmarks Kirker"¹¹.

På trods af Veksø's beliggenhed ved landevej og jernbane og kun 25 km fra Københavns Rådhusplads er der på stedet et lokalt sammenhold med mange traditioner f.eks. fastelavnsridning, folkedans, børnejuletræ, bømedyrskue m.m. Det synes, som om det er lykkedes at inddrage mange af de nye tilflyttere i byens lokale liv.

I Veksø har der tidligere været tradition for at gøre noget ekstra ud af haverne. En af minderne fra denne periode er nok hængeaskene, hvoraf der i byen endnu er fem²².

1) Veksø Bygade 1

Stuehuset til den tidligere Anneksgård er i dag præs-

tebolig. Efter en brand i 1971 blev avlsbygningerne ødelagt, og Anneksgården blev ved den lejlighed flyttet uden for byen. Da Stenløsepræsten skulle passe menighederne i både Stenløse og Veksø brugtes Anneksgården til opstaldning af præstens hest. I gården var også et værelse, hvor han kunne klæde om, når han skulle forrette sit kald i annekskirken.

Stuehuset er opført omkring 1890 og det er med sin karakteristiske arkitektur væsentlig for den fine helhed omkring Veksø Kirke.

2) Kapellet

Den fine lille bygning er opført ca. 1928. Kapellet har i sin udformning umiskendelig lighed med store, kendte bygningsværker fra samme tid som f.eks. Grundtvigskirken.

3) Frostboksen.

I næsten alle landsbyer har der været en frostboks eller

Hængeask ved Dyrslægevej, bagest genforeningsstenen.

andelsfrysehus. De fleste er oprettet i slutningen af 1940'erne, men allerede i 1960'erne blev det almindeligt med hjemmefrysere, og i dag er mange af frysehuseene igen forsvundet. Veksø's andelsfrysehus blev oprettet i 1953 og nedlagt som frostboks i 1969.

Hvor frostboksen og garagerne i dag ligger, var tidligere byens gadekær. Her var også byens sprøjtehus med brandmateriellet.

Huset er væk, men brandsprøjten har overlevet. Den er gjort i stand og står nu på Skibstedgård til pryd og erindring om gamle dage.

4) Kirkestræde 4

Veksø skole er bygget lige efter 1800 som offentlig skole og til erstatning af byens tidligere private skole. Fra 1937, da Centralskolen i Stenløse blev taget i brug, til 1973 var der forskole her. I dag bruges skolefaciliteterne som børnehave.

5) Kirkestræde 1

Over hoveddøren ud mod vejen står "Anno 1770". Huset har været beboelse til en af byens tre smedier. Selve værkstedet lå på den anden side af vejen (mod øst), og bjælken med årstallet hørte oprindeligt til værkstedet.

6) Grønningen eller Forten

Den græsbeholdte åbning mellem Smedestræde og Veksø Bygade var den gamle landsbys forte, hvor kreaturerne kunne drives sammen før og efter græsning i bymarken. Ved fortens lå også det tidligere gadekær, der tjente som branddam og drikkested for dyrene, foruden det var børn og unges naturlige samlingssted. Den sidste rest af gadekæret blev opfyldt omkring 1950.

I en periode under og efter sidste verdenskrig blev området benyttet til små haver, en slags kolonihaver. Haverne blev udlejet af den daværende ejer Jensine Knudsen, og byens borgere lagde ofte aftenturen således, at de små haver kunne besøges.

7) Genforeningsstenen

Oprindeligt stod genforeningsstenen på en lille trekant mellem tre kastanietræer midt ude i vejkrydset. Med den status, man ønsker for Veksø Bygade fremover, må det være naturligt at genskabe det gamle arrangement.

8) Dyrslægevej

Ud for Dyrslægevej 2 står ved modstående hus en stor paddehat. Lige når man får øje på den, føler man sig nærmest som "Putte i Blåbærskoven" - man føler sine

størrelsesbegreber forstyrret ved at se den store svamp foran det lille hus. Det er en smuk og utrolig livagtig gengivelse.

Swampen er lavet af tegneren Ole Sylvest Jacobsen til en kampagne om "Kunst i byen" arrangeret af Københavns Kommune. I den anledning stod svampen en periode på Kultorvet foran det store hus, der dengang rummede Hovedbiblioteket.

Paddehatten på Dyrslægevej.

9) Skibstedgård - Veksø Kro

I 1773 fik ejeren af Skibstedgård bevilling til at drive kro på gården. Den nuværende hovedbygning til Skibstedgård er fra ca. 1850, og der var kro i dette hus til 1867, da den nuværende krobygning blev opført²³.

Det var på Skibstedgård, Fr.VII og Grevinde Danner holdt ind på deres rejser mellem København og slottet i Jægerspris.

Gennem århundreder gik trafikken ad landevejen til og fra København gennem Veksø, ad Veksø Bygade, først omkring 1931 lagdes landevejen uden om byen. I dag hedder omfartsvejen fra 1931 Kirkebakken; den fik navnet, da Frederikssundsvej i 1977 påny blev flyttet længere væk fra Veksø, til dens nuværende placering.

Kroens vinkelbygning med den nuværende sal er en tilbygning fra 1910. Ca. 1969 blev den gamle rejsestald fjernet. Den var først rejsestald for Skibstedgård, men fulgte med kroholdet til den nye bygning. Det gav luft, da man fjernede stalden, men der blev et hul i bybilledet - rejsestalden inddelte på en fin måde pladsen i "gaderum". Pladsen mellem Skibstedgård og Bygaden var i mange år det sted, hvor det kendte, årlige Veksø marked blev afholdt.

Stenløse kommune ejer nu både Skibstedgård og Veksø Kro. I Skibstedgårds stuehus er indrettet børneinstitution, og desværre skæmmes bygningen af forskellige indretninger til dette formål. I udlængerne er der mødelokaler, dog er den oprindelige ladebygning ombygget til en moderne hal, der bruges til badminton m.m. Også kroen har ændret status, idet den bruges til mødelokaler, klubrum og meget mere.

10) Veksø Bygade 26, Kvindeegen

I beplantningen mod gaden står et rankt egetræ. Det er plantet 1915 af Christine Toxværd til minde om indførelsen af kvindelig stemmeret, der var et led i den nye grundlov. Christine og Karl Toxværd byggede huset, hvor der i dag er ejendomsmæglerkontor, og indrettede købmandsforretning der. De var også ejere af Veksø Kro, som indtil da havde huset købmands-handelen.

11) Veksø Bygade 23

Brøndstedgård er opført ca. 1848 og er arkitektonisk et af de smukkeste huse i byen. En del af murværket er opført af store mursten (munkesten), og meget tyder på, at stenene er hentet fra Veksø slot. De sidste rester af

den middelalderlige bebyggelse blev fjernet fra voldstedsbanken ved Løje Sø netop i de år.

Navnet Slotsgyden (tidl. Egedalsvej) er et lille minde om den vej, der må formodes at have ført ud til den gamle borgbanke.

12) Veksø Bygade 29

Huset, der i dag tjener som beboelse til Byrgesens Maskinforretning, blev bygget ca. 1913. I den store underetage eller kælder blev byens første mejeri indrettet.

Under første verdenskrig havde Københavns Kommune en del heste opstaldet på ejendommen. Hestene blev brugt ved en meget stor tørveproduktionen på Egedals mose, som ejedes af Københavns Kommune.

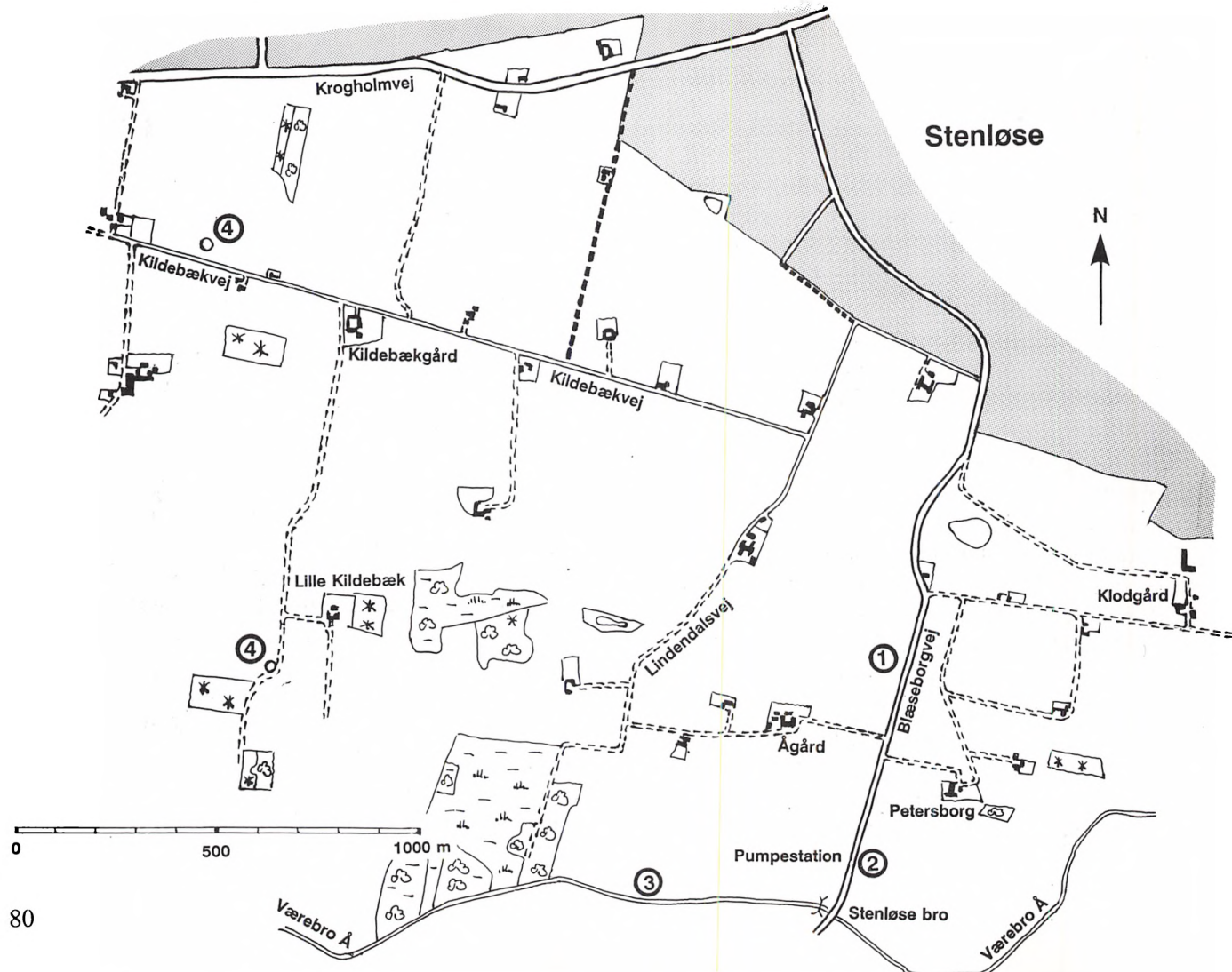
13) Møllestræde 1

I den nordlige ende af det lange hus var der før 1900 et bageri, og lige syd for huset lå byens hollandske mølle. Det var almindeligt dengang, at mølle og bageri var en og samme virksomhed. Møllen brændte i 1915, og på det nedre møllehus opførtes en ny femvinget jernmølle. Sidste verdenskrig gav en renaissance for

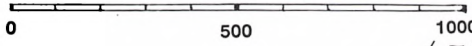
vindmøllerne - også for Veksø mølle, men hurtig efter forfaldt den og blev revet ned.

Gammeldags vintegæk med fyldte blomster.

Stenløse

Stenløse syd

13

Stenløse syd

Selv om kommunens største naturværdier ligger i den nordlige del, rummer området syd for Stenløse store muligheder for gode cykel- og spadsereture. De små veje og stier giver mulighed for en god oplevelse af det smukke og alsidige landbrugsland. Turmulighederne kunne imidlertid forbedres betydeligt ved anlæg af nogle meget beskedne stiforbindelser.

1) Blæsenborgvej og forbindelsen til Gundsømagle

I forbindelse med den aktivitet Frederikssundsbanen skabte, opførte Jens Mortensen, Ølstykke, Stenløse Kro i 1896. Jens Mortensen var en dygtig forretningsmand, der så mulighederne for kro, købmandsforretning og grovvarerhandel ved Stenløse Station. Og for at inddrage Gundsømagle i forretningens opland, anlagde han en forbindelse mellem vejen til "Petersborg" og "Ågård" (Blæsenborgvej) og markvejen på den anden side af Værebros Å. Det krævede også en bro, men så var der til gengæld også en naturlig smutvej til Stenløse Station. Og kom man fra Gundsømagle og skulle med

toget - ja, så var rejsestalden ved kroen nødvendig for opstaldning af hestene, - og var kunderne først der, så var et besøg hos købmand og kro en naturlig ting. Siden ca. 1900 har den uofficielle forbindelsesvej til "det sydlige udland" - på den anden side Værebros Å - været en realitet.

2) Pumpestationen

Københavns Vandforsynings pumpestation ved Værebros er bygget i 1956.

Det er en satellitstation af Islevbro pumpestation, og den styres elektronisk derfra. Det vil sige, at den normalt er ubemandet, og intet ydre fortæller, hvor meget vand stedet leverer til de københavnske vandhaner. Jorden, hvorfra der pumpes, ligger dels syd for åen og vest for vejen og dels øst for bygningen og strækker sig helt hen øst for Klodgård. Der pumpes fra ca. 25 borer. Vandet fra pumpestationen ved Værebros Å sendes gennem rør til Nybølle og derfra til Islevbro

stationen, hvor det renses, inden det går videre til forbrugerne.

3) Værebros Å

I 1950 blev Værebros Å uddybet og reguleret. Åens vandspejl blev sænket 125 cm, og det naturligt slyngede forløb blev rettet ud. Uddybningen blev udført af Hedeselskabet for at øge landbrugsproduktionen på de vandlidende arealer nær åen. Siden da har tiderne ændret sig, og mange af disse lave jorder er ikke længere attraktive for landbruget, og de ligger nu udyrket hen.

Andre arealer, der stadig bruges, er efterhånden atter blevet vandlidende, idet der sker en sænkning af overfladen. I det øjeblik, man afleder vandet fra en våd eng, får luften adgang til den store tørvemasse, som denne jord indeholder, og der starter en formuldning af tørvne. Dette og selve vandets forsvinden muliggør en sammensynkning af undergrunden.

Landskabeligt og naturmæssigt har åen, dels ved regulering og dels ved forurening, ændret sig fra et romantisk åløb til en i perioder ildelugtende kanal. Det skal dog siges, at vandet i åen generelt er blevet meget renere igen.

4) Oldtid

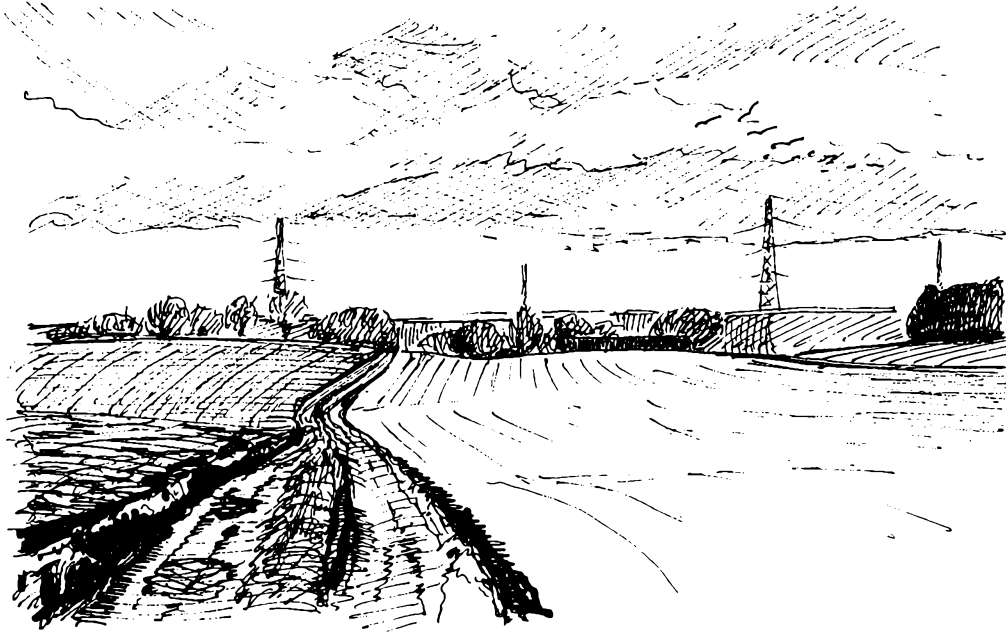
På området nord for Værebros Å, fra Lindendalsvej til kommunegrænsen mod vest og nord, har det engang vrimlet med gravhøje. Ved gennemgang af de oplysninger, som ligger i Nationalmuseet, kan det konstateres, at der har været i hvert fald 20 dysser og oldtidshøje. Stedet har sikkert også givet ideelle livsbetingelser for vore tidlige forfædre tæt ved den store sø, som engang har dækket de lave arealer langs Værebros Å. Det må formodes, at der gennem et længere spand af år, har været boplads på bakkerne ved vandet, men af dette fordums liv og de mange gravminder er nu kun to tilbage.

I den vestlige ende af Kildebækvej ligger nord for for vejen en høj med to dyssekamre. Overliggeren, der skal danne tag eller låg, er fjernet fra det nordligste gravkammer, hvorimod den stadig ligger på sin plads på det andet kammer, som synes nogenlunde intakt. Kun få af de oprindelige randsten langs højens kant synes at være tilbage. Fra området ved højen opleves sammenstødet mellem by og mark stærkt, idet Ølstykke's udbygning følger Krogholmvej og ses fra stedet som en kompakt vold af bebyggelse.

Ved markvejen sydvest for Ll.Kildebæk ligger en

smuk stendysse. På toppen er et dyssekammer med en imponerende overligger, og ved højens fod ses randsten. Placeringen er imponerende, og fra stedet er der vid udsigt over det smukke bakkede landskab og Værebros Ådalen.

En tidlig sommermorgen, hvor der stadig er dis over eng og mose, kan man få en fornemmelse af den sø, oldtidsfolket levede ved med dens mange vige, pynter og øer.

Gyldenhøjvej set mod syd.

Litteraturhenvisninger

1. Carstensen, E: Hjørnlunde Sogns Historie, Kbh. 1878.
2. Nielsen, Arne Vagn: De geologiske forhold i Naturparken, i: Naturparken mellem Farum og Slangerup. Kbh. 1965.
3. Steiner, Børge Johs.: Oldtidsvejene i Nordsjælland, Kbh. 1984.
4. Glob, P.V.: Helleristninger i Danmark, Kbh. 1969.
5. Uhrskov, Anders: Folkesagn, i: Nordsjællandsk Folkeliv, bd. II, Kbh. 1922.
6. Thueslev, H.: Kalkgravning i Terkelskov, i: Frederiksborg Amts hist. Samfunds årbog, Hillerød 1982.
7. Brøndum-Nielsen, Johs. m.fl. (red.): Frederiksborg Amts Stednavne, udg. af Stednavneudvalget, Kbh. 1929.
8. Slagslunde - en landsby, udgivet af Slagslunde Borger- og Grundejerforening, Slagslunde 1989. (Bogen giver oplysninger om livet i Slagslunde bl.a. fra interviews)
9. Hansen, Viggo: Landsbyernes og vandmøllernes historie, i: Naturparken mellem Farum og Slangerup, Kbh. 1965.
10. Jensen, Thøger: Kong Frederik den Fjerdes Skoler, Århus 1921.
11. Uhrskov, Anders: Sagn og Tro, i: Nordsjællandsk Folkevid, bd. III. Kbh. 1923.
12. Petersen, Axel H.: Af Ballerup-Måløv Historie, Odense 1973.
Langberg, Harald: Danmarks Bygningskultur, bd. I, Kbh. 1955.
13. Jagtgårdens Historie, i: tidskriftet "Slægtsgården" , sept./okt. 1949 (u. forf.).
14. Hansen, Viggo: Landsbyernes og vandmøllernes historie, i: Naturparken mellem Farum og Slangerup, Kbh. 1965.

15. Alstrup, Erik og Poul Erik Olsen, red.: Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, Kbh. 1991.
16. Rastad, Inger Margrethe: Kongelig Fæstebonde i Ganløse 1670-1800, Farum 1973.
17. Glob, P.V.: Helleristninger i Danmark, Kbh. 1969. 61
18. Larsen, Knud A.: Stenalderhuse på Knardrup Galgebakke, i : Kuml, 1957.
19. Christensen, Villads: Knardrup Klosters historie, i: Frederiksborg Amts hist. Samfunds årbog, Hillerød 1914.
 Hermansen, V.: Kløstre og Domæner, i: Frederiksborg Amts hist. Samfunds årbog, Hillerød 1939.
 Jørgensen, Jørn: Livet i Ganløse i 1500'tallet, i: Frederiksborg Amts hist. Samfunds årbog, Hillerød 1973.
 Østergård, Jens: Træk af Knardrup Klosters historie og planteminder fra dets have, i: Værløse hist. Forenings årbog, Værløse 1960.
 Jensen, Poul Nordal: Ferskvandsfiskeriet på Værløseegnen i ældre tid, i: Værløse hist. Forenings årbog, Værløse 1973.
 Ulsjg, Erik: Danske adelsgodser i middelalderen, Kbh. 1968.
20. Særtryk af Danmarks Kirker omhandlende Stenløse Kirke, Kbh. 1976, forhandles stadig af Stenløse hist. Forening. 64
21. Blessing, Hans: Veksø Kirke, Frederiksborg 1944. Genoptryk af den lille artikel sælges af Veksø menighedsråd. 7
22. Carstensen, E: Vigsø Sogns Historie, Kbh. 1884.
23. Nielsen, Holger: Krohold i Stenløse Veksø, i: publikation fra Hist. Forening for Stenløse og Omegn, Frederikssund 1974.

"Vrang bøg" i Slagslunde Skov.

Efterskrift

Foreningens arbejde

Foreningens formål er at virke til kendskab af egnens historie fra oldtid til nutid samt at søge historiske minder bevaret ved indsamling, optegnelser, registrering m.m.

Dette formål søger Foreningen at leve op til ved at arrangere foredrag, ture og lignende samt indsamle foto, arkivalier m.m. i lokalhistorisk arkiv. I den forbindelse vil jeg her sige de mange bedragsydere tak for den tillid der er vist vort arbejde. Arkivet rummer kun arkivalier og lignende som folk har skænket eller udlånt til Historisk Forening. Lokalhistorisk arkiv er bl.a. baggrunden for de oplysninger som bogen her indeholder.

Arbejdet i Historisk Forening er frivilligt og ulønnet og det er kun interessen og engagementet, der driver værket. Der er lagt mange, mange timers arbejde i foreningens virke og i opbygning af arkivet. Jeg vil derfor også takke alle, der har været med til at opbygge og bære foreningen i de forgangne 25 år.

Oprindelig blev denne bog udarbejdet som jubileumsskrift til foreningens medlemmer. Fra kommunal

side har man imidlertid fundet, at den skulle være en gave til samtlige husstande i kommunen. Historisk Forenings bestyrelse er glad for denne anerkendelse og håber bogen må være til fornøjelse for brugerne.

Bent Stiesdal

Angående medlemskab i Historisk Forening kan henvendelse ske til:

Birgit Rechnagel, tlf. 42 17 06 36.

Angående Historisk Forenings arkiv:

Bent Stiesdal, tlf. 42 18 32 10.

ISBN 87-982143-2-2